

11

КОМПАНИЙН ЗАСАГЛАЛ БА ТҮҮНИЙ ЗОХИЦУУЛАЛТ

2021 он

Гүйцэтгэсэн: А.Бадамсүрэн¹

¹ СЗХ-ны Зах зээлийн судалгаа, хөгжлийн газрын референт, badamsuren@frc.mn

АГУУЛГА

A

312

Хураангуй

01

313

Компанийн засаглалын ач холбогдол ба зохицуулагч байгууллагын үүрэг оролцоо

02

316

Монголын компанийн засаглалын өнөөгийн байдал

03

318

Компанийн засаглалтын зохицуулалт

04

322

Зохицуулалттай салбаруудын компанийн засаглалыг сайжруулах удирдамж

05

336

Компанийн засаглалын ил тод байдлыг сайжруулах нь

06

339

Дүгнэлт

07

340

Эх сурвалж

ХУРААНГУЙ

Компанийн засаглал нь тухайн байгууллага урт удаан, тогтвортой оршин тогтнохын суурь үндэс төдийгүй, зах зээлийн тогтвортой байдалд нөлөөлөгч чухал хүчин зүйл учир компани, зохицуулагч байгууллага, олон улсын байгууллагууд болон засгийн газраас компанийн засаглалын асуудлыг чухалчлан авч үзэх болжээ. Компанийн муу засаглал нь санхүүгийн хямралд ч хүргэх боломжтой бөгөөд зохицуулагч байгууллагаас засаглалыг сайжруулах, хянах арга хэмжээнүүдийг тогтмол авч ажиллах нь өндөр ач холбогдолтой. Түүнчлэн, компанийн засаглалын төлөв байдал нь хөрөнгө оруулалтын шийдвэр гаргалтад нөлөөлөгч нэгэн чухал хүчин зүйл бөгөөд засаглалын ил тод байдлыг сайжруулах нь зохицуулагч байгууллагын өмнө тулгарах нэгэн сорилт юм. Энэхүү судалгаа нь удиртгал, компанийн засаглалын ач холбогдол ба зохицуулагч байгууллагын үүрэг оролцоо, Монголын компанийн засаглалын өнөөгийн нөхцөл байдал, компанийн засаглалын зохицуулалт, зохицуулалттай салбаруудын компанийн засаглалын удирдамж, компанийн засаглалын ил тод байдлыг сайжруулах нь болон дүгнэлт гэсэн долоон бүлгээс бүрдэнэ.

Түлхүүр үгс: компанийн засаглал, зохицуулалт, хяналт, санхүү

JEL ангилал: G38, O16, P4

НЭГ. КОМПАНИЙН ЗАСАГЛАЛЫН АЧ ХОЛБОГДОЛ БА ЗОХИЦУУЛАГЧ БАЙГУУЛЛАГЫН ҮҮРЭГ ОРОЛЦОО

Компанийн сайн засаглалын зорилтууд нь санхүүгийн байгууллагуудын хяналт, зохицуулалтын зорилтуудтай нийцдэг, учир нь эдгээр байгууллагууд нь хэрэглэгч, хөрөнгө оруулагчдын эрх ашгийг хамгаалах, зах зээлийн итгэлцэл болон санхүүгийн тогтвортой байдалд хувь нэмэр оруулах үүрэгтэй.

Санхүүгийн системд итгэх иргэдийн итгэлийг олж авах, хадгалахад компанийн засаглалын сайн туршлага маш чухал нөлөөтэй. Санхүүгийн байгууллагууд хэрэглэгч, үйлчлүүлэгчдийнхээ өмнө итгэлцлийн үүрэг хүлээдэг бөгөөд энэ нь сайн засаглал хэр чухал ач холбогдолтой болохыг илтгэж байна. Компанийн муу засаглал нь санхүүгийн системд итгэх итгэлийг алдагдуулж, хэрэглэгчид, хөрөнгө оруулагчтай зүй бусаар харьцах эсхүл санхүүгийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг доголдуулахад нөлөөлөх боломжтой.

Компанийн сайн засаглал нь хууль тогтоомж, дүрэм, журам, кодыг дагаж мөрдөх зэргийг хамардаг бөгөөд хэрэглэгчид, хөрөнгө оруулагчид болон компанийн бусад харилцагч талуудын эрх ашгийг мөн нэмэлтээр хамгаалж байдаг.

Түүнчлэн, зохицуулагч байгууллагууд нь компанийн засаглал сайтай санхүүгийн байгууллагуудын дотоод хяналтын механизм болон эдгээр байгууллагуудаас мэдээлж буй тайлан мэдээлэлд илүү итгэлтэй байдаг. Удирдлага болон хяналтын механизм сайтай санхүүгийн байгууллагууд хянан шалгагчдаас шаардлага болгосон бүтцийн болон үйл ажиллагааны өөрчлөлтийг хэрэгжүүлэхэд илүү дөхөм байдаг.

Санхүүгийн хямралаас авах сургамж

Компанийн муу засаглал нь 2007 онд тохиосон санхүүгийн хямралыг өдөөгч нэгэн хүчин зүйл болж байсан талаар Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагаас гаргасан судалгаанд дурджээ (OECD, 2009). Зарим банкууд болон бусад санхүүгийн байгууллагуудын гаргасан ёс зүйгүй үйлдлээс дүгнэхэд компанийн муу засаглал нь компанийн аль ч түвшинд ёс зүйн өндөр стандартыг бий болгож чадаагүйг харуулж байна.

Санхүүгийн хямралыг бий болоход хүргэсэн компанийн засаглалын алдаанууд:

1. **Удирдах зөвлөл нь гүйцэтгэх удирдлагадаа хангалттай хэмжээнд хяналт тавьдаггүй** – удирдах зөвлөлийн зүгээс гүйцэтгэх удирдлагаа хангалттай хэмжээнд сорихгүй байх. Зарим улсад, тэр дундаа АНУ–д гүйцэтгэх захирал нь төлөөлөн удирдах зөвлөлийн даргаар ажиллаж байх үед дээрх асуудал улам дордож байв.
2. **Удирдах зөвлөлийн эрсдэлийн талаарх ойлголт хангалтгүй байх** – маш олон ТУЗ компанийн эрсдэл даах чадварыг сайтар тодорхойлоогүй, мөн үүсмэл санхүүгийн хэрэгсэл гаргах, үнэт цаасжуулах, санхүүгийн хөшүүрэг ашиглах зэргээс үүдэлтэй эрсдэлийг ойлгож, урьдчилан харж, удирдаж чадаагүй байдаг. Удирдах зөвлөл болон дээд түвшний менежерүүд бизнесийн эрсдэлийг бүхэлд нь нэгтгэх чадваргүй удирдлагын мэдээллийн системд найдан, загваруудын хязгаарлагдмал чанарыг ойлголгүйгээр тэдгээр загваруудад хэт итгэж, зохих стресс тестийг хийдэггүй.
3. **Гүйцэтгэх бус захирлын чадвар хангалтгүй байх** – Санхүүгийн байгууллагуудын зарим ТУЗ нь мэргэжлийн байгууллага гэхээсээ илүүтэйгээр сайн үйлсийн төлөөх асрамжийн газар

мэт харагддаг. Зарим гүйцэтгэх бус захирлууд гүйцэтгэх захирлын дотнын найз учраас тухайн албан тушаалд томилогддог бөгөөд үүрэг хариуцлагаа биелүүлэхэд хангалттай цаг зарцуулдаггүй. Түүнчлэн, эрсдэлийг ойлгох, хянах, бууруулах тал дээр оролцоогүй, мөн бэрхшээлийг даван туулах чадваргүй байдаг.

4. **Сул хяналт** – дотоод хяналт болон дотоод аудитын чадавхыг хөгжүүлээгүй байх.
5. **Цалин урамшууллын буруу тогтолцоо** – Богино хугацааны гүйцэтгэлийг үнэлсэн урамшуулал олгох. Тэр дундаа бизнесийн урт хугацааны гүйцэтгэл болон эрсдэлийг авч үзэлгүйгээр хэт их эрсдэл хүлээж авахыг дэмжих.
6. **Соёл** – Банкнуудад зонхилох соёлын алдаа дутагдал нь хууль зөрчсөн үйл ажиллагаа тасралтгүй үргэлжлэх, хэт их эрсдэл хүлээж авах гол шалтгаан болж байна.

Компанийн засаглалыг сайжруулахад зохицуулагч байгууллагын үүрэг оролцоо

2007 онд тохиосон санхүүгийн хямралаас өмнө, дэлхийн хамгийн хөгжсөн санхүүгийн зах зээлтэй улс орнуудын зохицуулагчид санхүүгийн байгууллагуудын аюулгүй болон найдвартай үйл ажиллагааг хангах үндсэн үүрэг нь зохицуулалттай этгээдийн дээд удирдлагад хамааралтай байна гэсэн зарчимд итгэдэг байв. Зохицуулалтын философи нь зах зээлийн хүч болон сахилга бат нь зохицуулалттай этгээдүүдийн тогтвортой байдлыг хангаж, санхүүгийн байгууллагуудын удирдлага болон ТУЗ нь компанийг удаан хугацаанд гүйцэтгэл сайтай байлгах хүсэл сонирхолтой байна гэсэн таамаглалд үндэслэдэг байв.

Санхүүгийн хямрал нь эдгээр таамаглалуудыг хоёуланг нь няцаасан. Зохицуулагчид илүү эрчимтэй мөн хөндлөнгийн хандлагыг хянан шалгах үйл ажиллагаандаа нэвтрүүлсэн бөгөөд зохицуулалттай этгээдүүдийн компанийн засаглалыг илүү чухалчилж авч үзэх нь энэхүү хандлагын нэгэн хэсэг юм.

Стандартууд

Хянан шалгагчид зохицуулалттай этгээдүүдийн дагаж мөрдөх компанийн засаглалын стандартыг тодорхой байлгах шаардлагатай. Дэлхийн улс орнууд компанийн засаглалын өндөр стандартыг тогтоох, сурталчлах бүхий хууль тогтоомж, дүрэм журам, кодексын олон хэлбэрийг нэвтрүүлсэн.

Хууль тогтоомж нь ихэвчлэн хувийн компанийг байгуулах, ажиллуулах, бүтэц зохион байгуулалтыг хийх арга зам; санхүүгийн тайлагнал, компанийн дотоод систем болон хяналтын талаарх хууль ёсны шаардлага; мөн залилан, дотоод мэдээлэл эзэмшигчийн арилжаа болон мөнгө угаах гэмт хэргийн шинж чанарыг тодорхойлсон зохицуулалт бүхий Компанийн тухай хуулийг өөрт багтаадаг.

Түүнчлэн, гадны олон улс орнууд компанийн засаглалын үндэсний хэмжээний кодексыг боловсруулсан байдаг. Тэдгээр кодекс нь тухайн улсын бизнес болон эрх зүйн хүрээнд компаниудын засаглалыг сайжруулж, чиглүүлэх зорилготой юм. Тэдгээр үндэсний хэмжээний кодексыг улсын хөрөнгийн бирж, тайлагналын стандартыг тогтоох байгууллага, үнэт цаасны зах зээлийн зохицуулагч эсхүл бусад эрх бүхий байгууллагууд гаргадаг. Тэдгээр нь ихэвчлэн удирдамж хэлбэртэй байх бөгөөд заавал дагаж мөрдөхгүй байж болдог.

Англи улсад зарим сайн дураар мөрдөх кодекс нь мөрдөх эсхүл тайлбар хийх механизмыг ашигладаг. Энэхүү зохицуулалтын хүрээнд бүртгэлтэй компаниуд кодексийн олон төрлийн заалтуудыг хэрхэн мөрдөж буйгаа олон нийтэд мэдээлэх, эс бөгөөс яагад дагаж мөрдөхгүй байгаа талаараа тайлбар хийх ёстой байдаг. Энэхүү зохицуулалтын хэлбэрийг даган мөрдөгчид нь уян хатан байдлыг бий

болгож, олноор дагаж мөрдөх сэдлийг нэмэгдүүлдэг гэжээ. Гэвч зарим нь компаниуд кодексийн мөн чанарыг ойлголгүйгээр даган мөрдөх болон кодексийг яагад даган мөрдөөгүй талаарх тайлбар хийхэд хэт амархан гэх шүүмжийг хэлдэг.

Тэдгээр хууль тогтоомж болон кодекс нь санхүүгийн байгууллагуудад тусгайлан зориулагдаагүй, мөн бүх зохицуулалттай этгээдүүдийг хамрахгүй байж болно. Тухайлбал, компанийн засаглалын үндэсний кодекс нь зөвхөн хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй компаниудад хамааралтай байдаг бол зарим улсад жижиг болон төрийн өмчит компаниудад хамаардаг байна.

Зохицуулагч байгууллагын зүгээс гаргасан удирдамж, илүү нарийвчилсан дүрэм, өндөр түвшний зарчмууд зэргийг хослуулсан хэлбэртэй зохицуулалт нь санхүүгийн салбарын зохицуулалттай этгээдүүдэд тусгайлан шаардлагатай байх боломжтой. Энэ нь санхүүгийн байгууллагын хэмжээ, бүтэц, эрсдэл даах чадвар зэрэг үзүүлэлтүүдтэй харилцан нийцтэй байх шаардлагатай. Тухайлбал, системийн хувьд ач холбогдолтой байгууллагууд нь жижиг компаниудтай харьцуулахад илүү хатуу, цогц хэлбэрийн компанийн засаглалын стандартыг дагаж мөрдөх шаардлагатай.

ХОЁР. МОНГОЛЫН КОМПАНИЙН ЗАСАГЛАЛЫН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ

Монгол Улсад үйл ажиллагаа эрхэлж буй компаниуд засаглалыг хэрэгжүүлэх хүрээнд Компанийн тухай хууль, Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хууль болон Аудитын тухай хуулийг дагаж мөрддөг.

Монгол Улсын Их Хурлаас 2006 оны 45 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Санхүүгийн зохицуулах хорооны дүрэм”-ийн 2 дугаар зүйлийн 2.1.5–д Санхүүгийн зохицуулах хороонд олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн компанийн засаглалын зарчмыг нэвтрүүлэх, боловсронгуй болгох үндсэн зорилтыг ханган ажиллах бүрэн эрхийг олгосон. Санхүүгийн зохицуулах хорооноос 2007 онд “Компанийн засаглалын кодекс”-ыг баталж, хувьцаат компани болон санхүүгийн байгууллагуудыг хэрэгжүүлэхийг уриалан, ТУЗ–ийн гишүүд болон нарийн бичгийн дарга нарыг компанийн засаглалын сургалтад хамруулж, ТУЗ доторх хараат болон хараат бус гишүүдийн тоог тогтоосон. Уг кодексыг 2014 онд дахин шинэчлэн баталсан. Компанийн засаглалын кодекс батлагдсанаар компаниудад засаглалыг практикт хэрэгжүүлэх давуу талыг олгожээ. Монгол Улсын Компанийн засаглалын кодексыг Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага (ЭЗХАХБ)–ын гаргасан зарчимд үндэслэн боловсруулсан ба 2009 онд Дэлхийн банкнаас Монгол Улсын компанийн засаглалын нөхцөл байдалд үнэлгээ хийж, “Стандарт, дүрэм журмын мөрдөлтийн байдалд өгсөн үнэлгээний тайлан” (ROSC)–гаас уг зарчмыг хэсэгчлэн биелүүлсэн гэсэн үнэлгээ өгч байв. Компанийн засаглалын кодексийг баталснаас хойш Монгол Улсын компанийн засаглалыг үнэлэх чиглэлээр хэд хэдэн тайлан гарч байсан нь дараах байдалтай байна.

2002 онд Украин улсад зохион байгуулсан Евроазийн компанийн засаглалын дугуй ширээний гурав дахь ярилцлагад зориулан 2002 онд ЭЗХАХБ–ын захиалгаар “Econsulting Co.Ltd”–ээс “Монголын хувьцаа эзэмшигчдийн эрх” (Shareholders Rights in Mongolia) судалгааны тайланг гаргаж байсан. Тайлангийн үр дүн дараах байдалтай байсан:

1. Бүртгэлтэй компаниудын ихэнх нь ашиггүй ажилладаг, ашигтай ажилладаг компанийн тоо цөөн, ашгийн хэмжээ бага;
2. Хувьцаа эзэмшигчид эрхээ мэддэггүй, эрхийн хэрэгжилт муу;
3. Томоохон хувьцаа эзэмшигчид компанийн сайн засаглалыг хэрэгжүүлэх сонирхолгүй;
4. Хөрөнгийн зах зээлийг хянах зохицуулах чиг үүрэг бүхий төрийн байгууллага болон зохицуулагч нь мэдээ, тайланг цаг хугацаандаа гүйцэтгэх, ирүүлэх тухай шаарддаг ч үүнийг хөрөнгийн зах зээлийг хөгжүүлэх хүчин зүйл талаас нь ойлгож хэрэглэдэггүй;
5. Танил талын харилцаа холбоо хөрөнгийн зах зээлийн бүх оролцогчдын харилцаанд маш хүчтэй нөлөөлдөг;
6. Компаниуд ч, хөрөнгө оруулагчид ч хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй байхын давуу талыг ойлгодоггүйгээс ач холбогдол өгдөггүй.

2011 онд Олон улсын санхүүгийн корпораци (IFC)–аас 2011 онд компанийн засаглалын үнэлгээг онооны карт (scorecard) ашиглан хийсэн. Онооны картын үнэлгээг хувьцаа эзэмшигчдийн эрх үүрэг, хувьцаа эзэмшигчидтэй ижил тэгш харьцах, тайлагнал ба ил тод байдал, ТУЗ–ийн үүрэг хариуцлага гэсэн үндсэн 5 хэсэгт хуваан үнэлсэн байна. Үнэлгээг хийхдээ 2011 оны 01 дүгээр сарын 03–ны өдрийн байдлаар зах зээлийн үнэлгээгээр эхний 20–д багтсан хувьцаат компанийг сонгосон ба нийт үнэлгээний 89.7 хувийг бүрдүүлсэн.

2015 онд Санхүүгийн зохицуулах хороо, Компанийн засаглалын үндэсний зөвлөл, Люксембургийн “Санхүүгийн зохицуулах хорооны чадавхыг бэхжүүлэх МОН-004” төслийн санхүүжилтийн хүрээнд “Монгол улсын компанийн засаглалын үндэсний тайлан”-г гаргаж байсан ба уг тайланд дараах компаниудаас засаглалын талаарх мэдээллийг түүвэр судалгааны аргаар авч үнэлсэн. Үүнд: Хувьцаат компаниуд, “Монголын хөрөнгийн бирж” ХК-д бүртгэлтэй уул уурхайн компаниуд, Олон улсын хөрөнгийн зах зээлд бүртгэлтэй уул уурхайн компаниуд, Төрийн өмчит компаниуд, Арилжааны банкнууд, Даатгалын компаниуд, ББСБ, ХЗХ зэрэг багтсан. Компанийн засаглалын уг түүвэр судалгааг мөн 5 агуулгын хүрээнд авсан ба үүнд хувьцаа эзэмшигчдийн эрх, хувьцаа эзэмшигчдийн тэгш байдал, компанийн засаглалд оролцогч талуудын үүрэг, нээлттэй ил тод байдал, ТУЗ-ийн хүлээх үүрэг хариуцлага болно.

ГУРАВ. КОМПАНИЙН ЗАСАГЛАЛТЫН ЗОХИЦУУЛАЛТ

Хянан шалгагчдын зүгээс зохицуулалттай этгээдүүд компанийн засаглалын шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг хянах шаардлагатай байдаг. Хянан шалгах аргачлал нь өөр өөр хэлбэртэй байж болох бөгөөд тэдгээрийн алийг нь сайжруулах эсхүл нэвтрүүлэх тал дээр анхаарч үзэх шаардлагатай. Компанийн засаглалыг хянах үндсэн 5 аргачлал байдаг бөгөөд тэдгээр нь зайны хянан шалгалт, газар дээрх хянан шалгалт, эрсдэлд суурилсан хянан шалгалт, сэдэвчилсэн үнэлгээ болон тусгай зөвшөөрөл олгоход хийх үнэлгээ зэрэг байна.

1. Зайны хянан шалгалт

Хянан шалгагчид дараах зүйлсэд үнэлгээ хийснээр санхүүгийн байгууллагуудын компанийн засаглалын талаар тодорхой ойлголттой болох боломжтой:

- a) Санхүүгийн байгууллагаас бүрдүүлсэн ТУЗ болон хороодын бүтэц, бүрэлдэхүүний талаарх баримт бичиг; ТУЗ болон хороодын үүрэг хариуцлага; гүйцэтгэх удирдлагад оногдох үүрэг хариуцлага; гүйцэтгэх удирдлагын үйл ажиллагаа; дотоод хяналтын (эрсдэлийн удирдлага, комплаенс, актуар, дотоод аудит) бүтэц, нөөц, үүрэг хариуцлага;
- b) ТУЗ, ТУЗ-ийн болон дотоод хяналтын хороод үүрэг хариуцлагаа хэр үр дүнтэй гүйцэтгэж байгааг илтгэх хурлын тэмдэглэл. Тухайлбал, тэдгээр хурлын тэмдэглэл нь байгууллагын эрсдэл даах чадварыг тодорхой болгосон эсэх, ТУЗ болон бусад хороод эрсдэлийг хэрхэн үр дүнтэйгээр хянах талаар хэлэлцэхэд хангалттай цаг зарцуулсан эсэх, мөн гүйцэтгэх бус захирлуудын гаргасан алдааны шинж чанарцар хүрээний талаар нотолгоо болж өгдөг;
- c) Дотоод хяналтаас гүйцэтгэх удирдлага болон ТУЗ-д дотоод үйл ажиллагааг тайлагнах;
- d) Компанийн засаглалын талаарх хөндлөнгийн аудиторууд болон бусад гуравдагч этгээдээс гаргасан тайлан;
- e) Санхүүгийн байгууллага нь өөрийн эрсдэлээ хэрхэн удирдаж байгааг багтаасан дотоод эрсдэлийн болон өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээний үнэлгээ, мөн санхүүгийн байгууллагын сценари шинжилгээ, стресс тестийн үр дүн. Зарим улс болон зарим салбарын санхүүгийн байгууллагууд эдгээр баримт бичгийг бүрдүүлхийг шаардлага болгодог;
- f) Бизнесийн тасаралтгүй үйл ажиллагаа болон хямралын менежментийн засаглал;
- g) Цалин урамшууллын бодлого, цалин урамшуулал олгох хэлбэр болон түүнд тавигдах хязгаарлалт (бэлэн мөнгөөр бус хувьцаагаар цалин урамшуулал олгох зэрэг байна);
- h) Санхүүгийн байгууллагын харьяалагдах бүлгийн бүтэц, үйл ажиллагаа, бүлгийг хянан зохицуулах үйл явцын талаарх мэдээлэл.

Эдгээр мэдээллүүд нь хянан шалгагчдыг байгууллагын стратеги болон эрсдэл даах хүчин чадал, ТУЗ-ын удирдлагын талаар хүлээн авсан мэдээлэл, гүйцэтгэх бус захирлуудын чанар болон хараат бус байдал, ТУЗ-ын дарга болон гүйцэтгэх удирдлагын үүрэг хариуцлага тодорхой хуваарилагдсан эсэх зэрэг шаардлагатай мэдээллээр хангадаг.

Зайны хянан шалгалтыг хийснээр газар дээрх хянан шалгалт хийх замаар илүү нарийвчлан авч үзэх шаардлага бүхий засаглалын чиглэлүүдийг тодорхойлох, мөн асуудлыг илрүүлэх боломжтой байдаг.

2. Газар дээрх хяналт шалгалт

Байгууллагын засаглалын талаар илүү нарийн мэдээлэл олж авах, санхүүгийн байгууллагын засаглалын үр дүнтэй байдалд дүгнэлт хийхийн тулд зохицуулагч талаас газар дээрх хянан шалгалтыг хийх нь зохистой.

Зохицуулагч байгууллагаас газар дээрх хянан шалгалтыг хийх замаар байгууллагын ТУЗ нь стратеги, соёл, үнэт зүйлс болон эрсдэл даах чадварыг хэрхэн тодорхойлж буй; ТУЗ-ийн гишүүд бизнесийн үйл ажиллагаа болон эрсдэлийг хэр сайн ойлгож буй; ТУЗ-ийн ерөнхий үйл ажиллагаа; гүйцэтгэх бус захирлуудын ачаалал; ТУЗ-ын зүгээс байгууллагын үйл ажиллагаа тулгуурладаг удирдлагын мэдээлэл болон хяналтын функцийн чанар болон үр дүнтэй байдлыг хэрхэн баталгаажуулдаг зэргийг эрэлхийлдэх шаардлагатай.

Газар дээрх хяналт шалгалт дараах зүйлсийг багтаана:

- a) Гүйцэтгэх бус захирлуудтай хийсэн ярилцлага (тэр дундаа ТУЗ-ийн дарга, аудит, эрсдэл болон ТУЗ-ын бусад хороодын дарга нар);
- b) Дээд түвшний удирдлагатай хийсэн ярилцлага (даатгалын компанийн хувьд ерөнхий актуар);
- c) Хяналтын чиг үүргийн дарга нар болон хөндлөнгийн аудитортой хийсэн ярилцлага;
- d) Хяналтын зөвлөл болон гүйцэтгэх хороодтой хийсэн уулзалт;
- e) Санхүүгийн байгууллагын бүх түвшний төрөл бүрийн ажилтнуудтай ярилцлага н хийснээр удирдах албан тушаалтнуудын хэрэгжүүлж буй хяналт нь бизнесийн үйл ажиллагаанд нийцэж байгаа эсэхэд үнэлгээ хийх;
- f) Санхүүгийн байгууллага нь тодорхой төрлийн эрсдэлийг (банкуудын хувьд зээлийн эрсдэл, амьдралын даатгалын компанийн хувьд нас баралтын эрсдэл, үнэт цаасны компанийн хувьд арилжааны эрсдэл) хэрхэн улирдаж байгаа болон тэдгээрийг хэрхэн хянаж байгааг судлах.

Газар дээрх хяналт шалгалтын хийснээр:

- a) Гүйцэтгэх бус захирлуудыг хангалттай хэмжээнд сорьж байгаа эсэх, эсхүл гүйцэтгэх болон гүйцэтгэх бус захирлуудын хооронд хэт албан бус харилцаа зонхилж байгаа эсэхийг хянах;
- b) ТУЗ-ын зүгээс байгууллагын эрсдэлийг хэрхэн ойлгож байгаа болон тэдгээр эрсдэлийг бууруулахад шаардагдах хөрөнгө, бусад нөөц болон хөрвөх чадварыг тодорхойлох;
- c) ТУЗ нь хөндлөнгийн аудиторууд, дотоод хяналт болон аудитын чиг үүргээс ирүүлсэн мэдээллийг хэр сайн ашигладагийг үнэлэх;
- d) Дотоод хяналтын чиг үүрэг нь өндөр чанартай, хангалттай нөөцтэй бөгөөд бизнесээсээс хараат бус байдлаар үйл ажиллагаагаа хэрэгжүүлдэг эсэхэд үнэлэлт дүгнэлт хийх;
- e) Байгууллагын дотоод хяналт, цалин урамшууллын болон бусад бодлого, дүрэм журмын үр дүнтэй хэрэгжилт, мөн эдгээр нь ТУЗ-аас боловсруулсан стратеги болон эрсдэл даах чадварт нийцэж байгаа эсэхийг ТУЗ-ын зүгээс хэрхэн баталгаажуулж байгаад үнэлэлт дүгнэлт өгөх.

Гэсэн хэдий ч байгууллагад тогтсон соёлыг хянан шалгах үйл явц нь ихэнх зохицуулагч байгууллагуудын хувьд хөгжлийн эхэн шатандаа байна. Хянан шалгагчид санхүүгийн байгууллагын соёлыг хэрхэн хянах, үнэлэх, мөн үүнийг санхүүгийн байгууллагын ерөнхий үнэлгээнд хэрхэн нэгтгэх нь тодорхой бус байна.

3. Эрсдэлд суурилсан хяналт шалгалт

Маш олон зохицуулагч байгууллагууд эрсдэлд суурилсан хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлдэг. Зохицуулалттай этгээдийн компанийн засаглалын үнэлгээ нь эрсдэлд суурилсан хянан шалгалтын салшгүй нэгэн хэсэг, учир нь сайн компанийн засаглалтай байснаар эрсдэл үүсэх магадлалыг бууруулж, хэрэв үүссэн тохиолдолд санхүүгийн байгууллагын эдгээр эрсдэлийн үр нөлөөг удирдах чадварыг бэхжүүлдэг. Нөгөөтээгүүр, компанийн засаглал муу байснаар санхүүгийн байгууллагад эрсдэл үүсэх магадлалыг нэмэгдүүлж, улмаар тэдгээр эрсдэлийн үр дагавар ноцтой хохирол дагуулах нөхцөлийг бүрдүүлдэг.

Эрсдэлд суурилсан хяналт шалгалт нь компанийн засаглал болон төрөл бүрийн эрсдэлийн нөлөөллийг илүү өргөн хүрээнд үнэлэх боломжийг олгодог. Компанийн засаглалын үнэлгээг дангаар хийдэггүй бөгөөд бизнесийн шинж чанар, хэмжээ, нарийн төвөгтэй байдал болон санхүүгийн байгууллага бүрд хамаарах бусад эрсдэлийг харгалзан үздэг.

4. Сэдэвчилсэн үнэлгээ

Сэдэвчилсэн үнэлгээг хэсэг бүлэг санхүүгийн байгууллагуудын тодорхой асуудлуудад төвлөрөхөд хянан шалгагчид ашиглаж болдог. Үүнийг хянан шалгагчдын баг бүрэлдэхүүнийг байгуулан газар дээрх болон зайны хянан шалгалтыг хэсэг бүлэг байгууллагуудад богино хугацаанд хийж болдог. Үр дүнг дараа нь хэсэг бүлэг байгууллагуудын сайн муу туршлагыг тодорхойлох мөн (а) тэдгээр байгууллагуудын муу туршлагыг арилгах; (б) сайн туршлагын үр дүнг нийтлэх замаар алдаршуулж, шаардлагатай тохиолдолд зохицуулалтын дүрэм журамд өөрчлөлт оруулах; мөн (в) ирээдүйд байгууллагуудтай хийх уулзалт болон тэдгээрт төвлөрсөн үнэлгээг хийхэд юунд тусгайлан анхаарах шаардлагатай талаар хянан шалгагчид тодорхой ойлголттой болоход тустай.

Тухайлбал, компанийн засаглалын сэдэвчилсэн үнэлгээ нь ТУЗ-ын чадавх болон хараат бус байдал, эрсдэлийн засаглалын тогтолцоо, цалин урамшууллын систем болон дотоод хяналтын тодорхой функцүүдийг багтаадаг.

5. Тусгай зөвшөөрөл олгох

Компанийн засаглалын зарим асуудлыг зохицуулагч байгууллагаас тусгай зөвшөөрөл олгох эсхүл эрх бүхий албан тушаалтныг томилсныг бүртгэх үйл явцын дунд шийдэж болдог. Энэ нь хянан шалгагчдад (а) гүйцэтгэх бус захирлууд болон дээд түвшний удирдлагуудын шудрага байдал, туршлага, чадавхийг үнэлэх, мөн (б) шаардлага хангаагүй нэр дэвшигчдийг бүртгэхээс татгалзах замаар ТУЗ-ын бүтэц бүрэлдэхүүнд нөлөөлөх боломжийг олгодог.

Саяныг хүртэл олон зохицуулагч байгууллагууд санхүүгийн байгууллагын удирдах албан тушаалд нэр дэвшиж буй этгээдийг бүртгэхдээ нарийн шалгуураар шалгадаггүй байв. Хариан зарим зохицуулагчид ТУЗ болон удирдах албан тушаалд нэр дэвшиж буй этгээдийн туршлага, чадавхи болон тухайн албан тушаалд тохирох эсэхийг үнэлэх замаар илүү идэвхтэй эрчимтэй аргачлалыг ашиглаж эхэлжээ. Зарим зохицуулагч байгууллагууд томоохон санхүүгийн байгууллагуудын эрх бүхий албан тушаалд нэр дэвшиж буй этгээдтэй ярилцлага хийдэг байна.

Засаж, залруулах үйл ажиллагаа

Зохицуулагч байгууллагын зүгээс зохицуулалттай этгээдийн компанийн засаглал сулрахад тэдгээрт мэдээлэх, алдаа дутагдлыг засч залруулах арга хэмжээг цаг тухайд нь авахыг шаардлага болгох ёстой.

Энэ нь санхүүгийн байгууллагын төлөв байдлыг өөрчлөх зохицуулалтын интервенцтэй ижил бөгөөд үүнд дараах зүйлс багтаж болно:

- a) **Хэлэлцээр эсхүл ёс суртахууны суртал ухуулга хийх:** Санхүүгийн байгууллагад холбогдох дүрэм журам, зааварчилгаа, стандартад хэрхэн нийцэхгүй байгаа, сайжруулалт хийх нь яагад чухал болохыг, эдгээр сайжруулалтыг хийхгүй байснаар ямар үр дагавар авчрахыг тайлбарлах.
- b) **Зохицуулалтын арга хэмжээ:** Компанийн засаглал муу байх нь санхүүгийн байгууллагаас дутагдлаа нэн даруй арилгахыг шаардах, эс тэгвээс хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн хэмжээг нэмэгдүүлэхийг шаардах, эсхүл компанийн засаглалын асуудлыг засах хүртэл бизнесийн арга хэмжээг зогсоохыг шаардах үндэслэл болж болно.
- c) **Хууль, дүрэм журмын хэрэгжилтийг хангуулах арга хэмжээ:** Зохицуулалтын байгууллагад олгосон эрх мэдэл, компанийн засаглалтай холбоотой хууль тогтоомж, дүрэм журмын хэрэгжилтээс хамааран зохицуулалтын байгууллага нь санхүүгийн байгууллагад торгууль ногдуулах, бизнесийн үйл ажиллагааг хязгаарлах, эсхүл тодорхой төрлийн бизнесээс эрхлэхийг хориглох замаар компанийн засаглалын алдаа дутагдлыг арилгах боломжтой.

Нөөц бололцоо

Зохицуулагч байгууллага нь зохицуулалалттай этгээдийн компанийн засаглалыг хянах, үнэлэх хангалттай тооны, чадавхитай, ажлын туршлагатай ажилтнуудтай байх шаардлагатай.

Тэр дундаа, хянан шалгагчид хангалттай сайн бэлтгэгдсэн байх ёстой бөгөөд газар дээрх хяналт шалгалт болоод санхүүгийн байгууллагын компанийн засаглалын үр нөлөөг үнэлэх асуулгын аргаар судалгаа хийх хэмжээний чадвартай байх шаардлагатай.

Зохицуулагч байгууллагад хамаарах хамгийн чухал элементүүд дараах байна: (а) компанийн засаглалын дотоодын болон олон улсын кодекс, стандарт, удирдамжийг ойлгодог байх; (б) санхүүгийн байгууллагын компанийн засаглалын “хэлбэр” ба бодит “мөн чанар”-ыг хүлээн зөвшөөрөх; (в) санхүүгийн байгууллагын захирлууд болон удирдах албан тушаалтнуудтай ярилцлага хийх зэрэг гэх мэт газар дээрх хяналт шалгалтыг итгэл болон чадвартай байх; мөн (д) шаардлагатай тохиолдолд алдааг засч залруулах арга хэмжээг боловсруулж, хэрэгжүүлэх чадвартай байх.

Эрх мэдэл

Зохицуулагч байгууллага нь санхүүгийн байгууллагуудыг компанийн засаглалаа сайжруулахыг шаардах эрх мэдэл, хүчин чадалтай байх ёстой.

Бодит байдал дээр зохицуулагч байгууллагын зүгээс дараах арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэх эрх мэдэл нь хязгаарлагдмал байдаг: (а) компанийн засаглалын стандартыг гаргах; жишээлбэл зохицуулалтын дүрэм журам гэхээсээ илүүтэйгээр хуульд холбогдох шаардлагыг тусгадаг байх; (б) зохицуулалттай этгээдээс тодорхой төрлийн мэдээллийг авах; (в) газар дээрх хяналт шалгалт хийх эсхүл (д) зохицуулалттай этгээд компанийн засаглалын алдаа дутагдал гаргасан тохиолдолд хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн хэмжээг нэмэгдүүлэх, эсхүл алдаа дутагдлыг арилгах хариу арга хэмжээ авах.

Түүнчлэн, хянан шалгагчид шударга үйл ажиллагаа явуулсан тохиолдолд шүүх байгууллагын өмнө хууль эрх зүйн хамгаалалттай байх нь чухал (Toronto Centre, 2016).

ДӨРӨВ. ЗОХИЦУУЛАЛТТАЙ САЛБАРУУДЫН КОМПАНИЙН ЗАСАГЛАЛЫГ САЙЖРУУЛАХ УДИРДАМЖ

Хадгаламж зээлийн хоршоо

Дэлхийн хадгаламж зээлийн хоршоодын зөвлөлөөс (ДХЗХЗ) хоршоодын бүтэц, зорилгод илүү нийцсэн засаглалын загварыг бий болгох үүднээс Олон улсын хадгаламж зээлийн хоршоодын засаглалын зарчмуудыг боловсруулжээ. Засаглалын зарчмууд нь 3 хэсэгт ангилагдах бөгөөд тэдгээр нь гадаад засаглал, дотоод засаглал, хувийн засаглал байна.

1. Гадаад засаглал

Хадгаламж зээлийн хоршоодын гадаад засаглал нь гишүүд болон олон нийтийн өмнө хүлээсэн үүрэг хариуцлагаас бүрддэг. Олон нийтийн итгэлийг хүлээхийн тулд хоршоод засаглалын стандарт болох ил тод байдал, комплаенс болон хариуцлагыг хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

а) Ил тод байдал

Нэгдүгээрт, хоршоод үйл ажиллагаагаа бүрэн, үнэн зөв, ил тод байдлаар зохицуулагч байгууллага болон олон нийтэд мэдээллэвэл зохистой. Тэдгээр мэдээлэл нь хоршооны зорилго, гишүүдийн санал өгөх эрх, ирээдүйд учирч болзошгүй эрсдэл, ТУЗ-ын тухай мэдээлэл болон холбогдох этгээдүүдтэй хийсэн гүйлгээ зэрэг байна. Байгууллагын тухай мэдээ мэдээллийг гишүүдийн хурал зохион байгуулах, цахимаар эсхүл сонин сэтгүүл болон эдгээрээр хязгаарлагдахгүй харилцаа холбооны шугамаар хүргэх шаардлагатай. Эдгээр харилцаа холбоог тогтмол давтамжтайгаар явуулж, үнэн зөв, аливаа гажуудалгүй фактуудыг гишүүдэд хүргэх ёстой.

Хоёрдугаарт, хоршоод хүлээн зөвшөөрөгдсөн нягтлан бодох бүртгэлийн стандартын дагуу тайлангаа гаргаж гишүүд болон олон нийтэд нээлттэй байлгах шаардлагатай.

б) Комплаинс

Хоршоод нь дараах комплаинсын зарчмуудыг мөрдөж ажиллавал зохистой:

Нэгдүгээрт, хоршоод зохицуулалтын байгууллагын үзэл баримтлал болон дүрэм журмыг дагаж мөрдөн, үндэсний хэмжээний хуульд нийцтэйгээр зохицуулагч байгууллагатай бүрэн хамтран ажиллах.

Хоёрдугаарт, ТУЗ-ын зүгээс хоршоо нь Олон улсын зээлийн аюулгүй болон тогтвортой байдлын зарчим болон зохицуулагч байгууллагаас баталсан бусад холбогдох стандартуудыг мөрдөж ажиллаж байгаад хяналт тавих.

Гуравдугаарт, хоршоод нь хөндлөнгийн аудитын стандартыг дагаж мөрдөх.

в) Олон нийтийн өмнө хүлээх хариуцлага

Хадгаламж зээлийн хоршоод эрх бүхий байгууллагаас баталсан хууль дүрэм, стандартыг дагаж мөрдөх бөгөөд эсрэг тохиолдолд хариуцлага хүлээнэ. Түүнчлэн, хоршоод нь бусад санхүүгийн байгууллагын адил үйл ажиллагаагаа үргэлжлүүлэхийн тулд олон нийтийн итгэлийг хүлээх шаардлагатай. Эрх бүхий байгууллага болон хэвлэл мэдээллийн зүгээс хоршооны үйл ажиллагааг доголдолтой гэж үзэхэд олон нийтийн өмнө хүлээсэн итгэл богино хугацаанд нуран унах тул хоршоод энэхүү асуудалд онцгой анхааран ажилладаг зохистой.

2. Дотоод засаглал

Хадгаламж зээлийн хоршоод гишүүд болон олон нийтийн өмнө хариуцлага хүлээхээс гадна хоршоологчдын ерөнхий чуулган, ТУЗ, удирдлага болон хоршоодын ажилтнуудын өмнө хариуцлага хүлээдэг. Дотоод засаглал гэж нэрлэгдэх энэхүү үүрэг хариуцлага нь хоршоодыг уялдаа холбоотой, үр дүнтэй ажиллахад нэн чухал юм. Үр дүнтэй дотоод засаглалыг цогцлоохын тулд хоршоологчдын ерөнхий чуулган, ТУЗ нь үр дүнтэй бүтцийг бий болгох, хоршооны тасралтгүй үйл ажиллагааг хангах, байгууллагын тэнцвэрт байдлыг хадгалах, мөн аливаа үйлдлийнхээ төлөө хариуцлага хүлээх үүрэгтэй.

3. Бүтэц

Дараахь санал болгосон ТУЗ-ын бүтэц нь хоршоодын ардчилсан хэлбэрээр үйл ажиллагаагаа явуулах нөхцлийг бүрдүүлж, хоршоодод саадгүйгээр үйлчлэх чадварыг бэхжүүлдэг.

Нэгдүгээрт, ДХЗХЗ-ийн зүгээс хоршоодын ТУЗ-ыг таваас доошгүй, есөөс илүүгүй сондгой тооны гишүүдээс бүрдүүлэхийг зөвлөдөг. Энэхүү бүтцийн зорилго нь саналын тоог тэнцүүлэхгүй байх бөгөөд хэрэв удирдах зөвлөл 5-аас доош гишүүнтэй байхад гишүүдийг төлөөлөхөд хүндрэлтэй байх ба 9-өөс дээш гишүүнтэй байхад зөвшилцөлд хүрэхэд хүндрэл учруулж, логиستيкийн асуудлыг нэмэгдүүлдэг.

Хоёрдугаарт, ДХЗХЗ-ийн зүгээс захирлуудын сэлгээ хийхийг чухалчилж байна. Сэлгээ хийснээр байгууллагын талаарх мэдлэгийг алдалгүйгээр харах өнцөгийг шинэчлэхэд түлхэц болж өгдөг. ХЗХ нь байгууллагын талаарх мэдлэг хомсдохоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор албан ёсны сургалтын хөтөлбөрийг боловсруулах боломжтой.

Гуравдугаарт, хувийн засаглалын стандарт болох шударга байдал, ур чадвар, ажил үүргийн биелэлтийг дагаж мөрдсөн гишүүдийг тэдгээрийн сонирхолд үндэслэн нэр дэвшүүлэхийг зөвшөөрвөл зохистой.

Жилийн ерөнхий хурлын бүтэц нь байгууллагын дотоод хариуцлагын ач холбогдлыг нэмэгдүүлдэг. Жилийн ерөнхий хурлын ирцийг хангалттай бүрдүүлэхийн тулд хурлын зарыг тодорхой хэмжээнд сурталчлах нь зохистой. Энэхүү хурал нь хоршооны шийдвэр гаргах дээд байгууллага бөгөөд дотоод засаглалын тогтолцоог бүрдүүлэх үндэс юм. Ерөнхий хурал нь хоршооны гишүүдийн ТУЗ болон удирдлагатай харилцах, захирлууд гишүүдээс санал хүсэлт, зөвлөгөө авах боломжийг бүрдүүлдэг.

4. Үйл ажиллагааны тасралтгүй байдал

Гишүүддээ үйлчлэхийн тулд хоршоод үйл ажиллагааны тасралтгүй байдлаа хангах шаардлагатай. ТУЗ нь компанийн өрсөлдөх чадварыг хадгалах болон залгамж халаа, гамшигийн үеийн менежментийг багтаасан бизнесийн тасралтгүй үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг боловсруулах үүрэгтэй. Гамшиг, удирдах зөвлөл болон удирдлага гэнэт ажлаас чөлөөлөгдөх, урьдчилан тооцоолоогүй санхүүгийн хүндрэлийн нөхцөл байдалд бэлэн байдлын төлөвлөгөөг боловсруулсан байх нь хоршоо тогтвортой үйл ажиллагаа явуулахад өндөр ач холбогдолтой.

Нэгдүгээрт, ТУЗ-ын зүгээс хоршооны өрсөлдөх чадварыг хадгалах стратегийг боловсруулах шаардлагатай. Ирээдүйгээ харсан стратегийг боловсруулахын тулд ТУЗ нь дараах арга хэмжээнүүдийг авах ёстой:

1. Хоршооны үйл ажиллагааны стратегийг тогтмол хянах
2. Үйл ажиллагааны томоохон төлөвлөгөөг боловсруулах
3. Хоршооны даах эрсдэл болон, түүний зэрэглэлийг тодорхойлох замаар эрсдэлийн бодлогыг харгалзан үзэх

4. Жилийн төсөвтэй танилцах
5. Ирээдүйн үйл ажиллагааны бизнес төлөвлөгөөг боловсруулах
6. Гүйцэтгэлийн зорилтыг бий болгох
7. Томоохон хөрөнгийн зардал, худалдан авалтыг баталгаажуулах
8. Хоршооны гүйцэтгэлийг үнэлэх

Хоёрдугаарт, ТУЗ–ын зүгээс хоршооны тогтвортой үйл ажиллагааг хангах зорилгоор захирлууд болон удирдлагуудын залгамж халааны төлөвлөгөөг боловсруулах шаардлагатай. Гуравдугаарт, ТУЗ нь гамшгийн менежментийн болон сэргээн босгох төлөвлөгөөг баталсан байх үүрэгтэй.

5. Баланс

Ашгийн төлөөх байгууллагаас ялгаатайгаар хоршоо нь гишүүдийн шаардлагыг харгалзан үздэг ТУЗ–ыг бий болгохыг зорих нь зохистой. Ингэснээр гишүүд ТУЗ–ын хэмжээнд дуу хоолойгоо хүргэж байгаага мэдэрэх давуу талтай бөгөөд гишүүнчлэлээ үргэлжлүүлэн хадгалах хандлагатай байна.

ТУЗ нь гишүүдийн хүн ам зүйн бүтэц, гишүүдийн санхүүгийн хэрэгцээг тусгах зорилготой байна. Хоршооны ТУЗ–ыг гишүүдийн нас, хүйс, угсаа гарлыг тусган байгуулснаар, хоршоологчдын ерөнхий чуулганы санал хүсэлтийг захирлууд илүү хялбар боловсруулах боломжтой. Хэрэв гишүүдийн дийлэнх нь мөнгө зээлдүүлэхээсээ илүү хадгалах, эсхүл хадгалахаасаа илүү зээлдүүлж буй тохиолдолд хоршоо нь хадгаламж эзэмшигч болон зээлдэгчдэд ашиг тусаа өгөх, тэнцвэрийг хадгалсан бодлогыг боловсруулах шаардлагатай. Хэрэв бодлогыг зээлдэгчдэд ашигтай байх чиглэлд боловсруулсан бол, хоршоо нь чадавхитай байгууллага хэвээр үлдэх нь эргэлзээтэй байна.

ТУЗ–ыг байгуулахад гишүүдийн ялгаатай шинж чанарыг харгалзан үзэх нь чухал ч, санхүүгийн эсхүл стратегийн туршлагыг мөн харгалзах нь чухал. Санхүүгийн өндөр мэдлэгтэй гишүүд нь байгууллагын хөгжилд өндөр хувь нэмэртэй. Түүнчлэн, ТУЗ–ын бүх гишүүд хувийн засаглалын бүх стандартад нийцэх үүрэгтэй.

6. Хариуцлага

Хоршооны ТУЗ болон удирдлагуудын дотоод хариуцлагыг тодорхой заагаагүй байснаар хоршооны засаглал бүрэн бусд тооцогдоно. Дотоод засаглалын зорилгыг биелүүлэхийн тулд хоршооны гишүүдийн үүрэг хариуцлагыг тодорхой зааж өгөх нь чухал.

Хоршооны дотоод удирдлагыг хариуцсан бүтцийн хувьд ТУЗ нь хоршооны үйл ажиллагаа, аливаа үр дагаварт хариуцлага хүлээх үүрэгтэй. Үүнээс гадна, ТУЗ нь бодлого боловсруулж, хэрэгжилтийг хянах үүрэгтэй.

Түүнчлэн, ТУЗ–аас гадна байгууллагын удирдах албан тушаалтнууд өөрсдийн үйлдэл, үр дагаварт хариуцлага үүрэх ёстой. Тэр дундаа, удирдлагууд төсөв болон стратеги төлөвлөгөөг боловсруулах, үйл ажиллагааг явуулах, ТУЗ–аас баталсан бодлогыг хэрэгжүүлж, стратегид заасан зорилтод хүрч ажиллах үүрэгтэй байна.

ТУЗ болон удирдлагууд хоршооны дотоод засаглалд хариуцлага хүлээж байгаа тул тэрхүү хариуцлагыг дүрэм журам болон бусад бодлогын баримт бичигт тусгах нь зохистой. Тэдгээр үүрэг хариуцлагыг бичгээр баталгаажуулснаар аливаа төөрөгдлийг арилгаж, хил хязгаараа давсан хариуцлага үүрэх эрсдэлээс сэргийлдэг.

7. Хувийн засаглал

Гадаад болон дотоод засаглалын зарчмуудыг амжилттай мөрдөж ажиллах нь хувийн засаглалын стандартууд болох шударга ёс, ур чадвар, ажил үүргийн биелэлт гэсэн 3 зарчмыг дагаж мөрдсөнөөс бүрэн хамаарна.

8. Шударга ёс

Хоршооны ТУЗ нь өндөр эрх мэдэлтэй байх бөгөөд эрх мэдлээ урвуулан ашиглах боломжтой. Иймд ТУЗ нь шударга ёсыг эрхэмлэн, хувийн болон мэргэжлийн бүх харилцаанд ёс зүйн өндөр хэм хэмжээг мөрдөн ажиллах нь өндөр ач холбогдолтой. Ёс зүйн хэм хэмжээг дагаж мөрдөхийн тулд хоршоо нь зохистой болон зохисгүй төлөв байдлыг тодорхой тайлбарласан ёс зүйн дүрмийг боловсруулах шаардлагатай.

Захирлууд болон удирдлагууд гишүүдийн итгэлийг дээд зэргээр хүлээх үүрэгтэй бөгөөд аливаа гэмт хэрэг үйлдсэн, дампуурсан түүхгүй байхыг ёс зүйн дүрэмд тусгах ёстой. Түүнчлэн, хоршоо нь ашиг сонирхлын зөрчлөөс зайлсхийхийн тулд шаардлагатай бүх арга хэмжээг авах шаардлагатай.

Цаашлаад, ТУЗ, захирлууд болон ажилтнуудтай ойр харилцаатай эсхүл гэр бүлийн ойрын гишүүд ТУЗ-ын гишүүнээр элсэх эсхүл удирдлагад нэгэн зэрэг ажиллах ёсгүй.

Ёс зүйн дүрэм нь зээлтэй холбоотой заалтуудыг мөн тусгах ёстой. Зээлийн бодлого нь дотоодын зохицуулалтын шаардлагуудтай нийцэх ёстой боловч захирлууд болон удирдлагын гишүүдэд олгох зээлийг ТУЗ-аас батлахыг ДХЗХЗ-ээс зөвлөж байна. Удирдлага эсхүл захирлуудад олгосон зээлийн ердийн гишүүдэд олгосон зээлээс илүү нарийвчлан хянах ёстой. Зээлийн хүсэлтийг зөвшөөрсөн тохиолдолд ТУЗ-ын зүгээс захирлуудад олгосон зээлийн үлдэгдлийг улирал тутам хянаж, эргэн төлөлтөө хугацаанд нь хийж байгаа эсэхийг нятглах үүрэгтэй. Захирлуудад олгосон зээл гурван сараас дээш хугацаа хэтэрсэн тохиолдолд захирлын албан тушаалаас огцруулах эсхүл огцрох ёстой.

9. Ур чадвар

Гадаад болон дотоод засаглалын шаардлагыг хангахын тулд бүх гишүүд анхан шатны санхүүгийн ур чадварыг эзэмшсэн байх нь чухал. Хоршоод санхүүгийн байгууллагын хувьд үйл ажиллагаа явуулж буй орчноо бүрэн ойлгодог эсхүл санхүүгийн үйл ажиллагааг ойлгох ур чадвар, туршлагатай ТУЗ-ыг бүрдүүлэхийг шаарддаг.

Үүрэг хариуцлагаа бүрэн ойлгож, биелүүлэхийн тулд гишүүд санхүүгийн болон бизнесийн ур чадвартай байх ёстой.

ТУЗ-ын бүх гишүүд санхүүгийн эсхүл бизнесийн ур чадварыг эзэмшсэн байхаас гадна санхүүгийн тайлан, стандартыг ойлгох, эсхүл томилогдсоноос хойш нэг жилийн дотор шаардлагатай ур чадварыг эзэмшсэн байх үүрэгтэй. Хэрэв гишүүд ТУЗ-д нэр дэвшсэн бол шаардлагатай ур чадварыг урьдчилан эзэмшсэн байх үүрэгтэй. Шаардлагатай тохиолдолд хоршоо нь шинэ удирдлагуудад зориулсан сургалтын хөтөлбөрийг батлах боломжтой.

10. Ажил үүргийн биелэлт

Хоршоологчдын ерөнхий чуулганыг ТУЗ-д төлөөлөх нь нэр төрийн хэрэг бөгөөд өндөр үүрэг хариуцлага юм. Захирлууд үүрэг хариуцлагаа биелүүлэхэд шаардлагатай хугацааг зарцуулахад бэлэн байх ёстой ба байгууллагын үйл ажиллагааг сайжруулахад ТУЗ-ын бусад гишүүдтэй хамтран ажиллаж, үүрэг хариуцлагаа биелүүлэхэд нь туслах үүрэгтэй.

Захирлууд тэр дундаа жилийн ерөнхий хурал болон тогтмол зохион байгуулагддаг ТУЗ-ын хуралд оролцох замаар хоршооны үйл ажиллагааг тогтвортой байлгахад шаардлагатай цаг хугацааг зориулах үүрэгтэй. Хэрэв захирлууд хуралд оролцохгүй байх тохиолдолд жил бүрийн ерөнхий хурлаар захирлуудыг огцруулах, солих асуудлыг авч үзэж болно.

Захирлууд ТУЗ-ын шийдвэрийг хүндэтгэж, хувийн үзэл бодлоос үл хамааран гаргасан бүх бодлогыг дагаж мөрдөн, дуу нэгтэй шийдвэрүүдийг гаргах үүрэгтэй.

Даатгалын компани

Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагаас 2017 онд даатгалын компаниудын засаглалын удирдамжийг шинэчлэн боловсруулсан бөгөөд дараах 4 бүлгээс бүрдэж байна : (i) засаглалын бүтэц; (ii) дотоод засаглалын механизм; (iii) бүлгүүд болон корпорациуд; (iv) оролцогч талуудын эрх ашгийг хамгаалах.

1. ЗАСАГЛАЛЫН БҮТЭЦ

Засаглалын бүтэц нь захиргааны болон хяналтын хариуцлагыг бий болгож, хариуцсан этгээдэд үүрэг хариуцлагыг тодорхой зааж, хувьцаа эзэмшигчид болон даатгуулагчлын эрх ашгийг хамгаалах үүрэгтэй.

1. Төлөөлөн удирдах зөвлөл

1. Гол үүрэг

- a) ТУЗ-ын гишүүд бусдын сайн сайнхы төлөө, судлагдсан, бүрэн мэдээлэлд үндэслэн шийдвэр гаргах бөгөөд даатгагчийн эрх ашгийн үүднээс ажиллах үүрэгтэй;
- b) ТУЗ-ын гишүүд шийдвэр гаргахдаа даатгуулагчдын, мөн шаардлагатай тохиолдолд оролцогч талуудын ашиг сонирхлыг харгалзан үзэх ёстой.

2. Хариуцлага

- a) ТУЗ нь даатгагчийн үйл ажиллагаа чиглэлийг тодорхойлж, стратегийн зорилгоо биелүүлж, үр ашигтай ажиллаж байгаад хяналт тавих үүрэгтэй. ТУЗ нь эдгээр зорилгод хүрэхийн тулд зохих бодлогыг боловсруулж, үр дүнтэй засаглалын системийг бий болгох ёстой;
- b) ТУЗ-ын зүгээс байгууллагын эрсдэл даах чадварыг тодорхойлж, ёс зүйтэй эрүүл хяналтын орчныг бүрдүүлэх үүрэгтэй;
- c) ТУЗ-аас баталсан бодлогын хэрэгжилт болон удирдлагын шийдвэрүүдийг хянаж, мөн зорилтын хэрэгжилтийг үнэлэх зорилгоор удирдлагын багуудтай тогтмол уулзалт зохиох үүрэгтэй.
- d) ТУЗ нь үнэн зөв, хамааралтай, цаг үеийн мэдээллийг авах боломжтой байх ёстой;
- e) ТУЗ нь дараах үүрэг хариуцлагыг хүлээнэ:
 - Даатгагчийн үнэт зүйл, зорилтыг тодорхойлох;
 - Ёс зүйн өндөр хэм хэмжээг даган мөрдөх, компанийн бүх ажилтнуудыг даган мөрдүүлэх; сонирхлын зөрчлөөс зайлсхийх;
 - Байгууллагын засаглалын тогтолцоог нарийн тодорхойлох; ил тод байдал болон боловсон хүчний үүрэг хариуцлагыг оновчтой хуваарилсан эсэхэд хяналт тавих;
 - Байгууллагын стратеги, түүний зорилтууд, үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг боловсруулж,

хэрэгжилтэд хяналт тавих; аутсорсинг хийх, байгууллагын болон үйл ажиллагааны томоохон шийдвэр гаргахад оролцох;

- Эрсдэлийн удирдлагын болон дотоод хяналтын тогтолцоог бий болгож, үр дүнтэй, найдвартай, бүрэн бүтэн байдлыг хангах;
- ТУЗ нь даатгагчийн санхүүгийн байдал, эрсдэлийн төлөв, төлбөрийн чадварын байдлыг болоод хөрөнгийн хүрэлцээг тогтмол үнэлж, зээл авах болон хөрвөх чадварын хэрэгцээг үнэлэх ёстой. Мөн санхүүтэй холбоотой шийдвэрүүдийг гаргах үүрэгтэй;
- Даатгагчийн хэрэгцээ, зорилтод нийцүүлж удирдлагын гишүүдийг сонгох, байгууллагын төлөвлөгөөг боловсруулах; удирдлагын гүйцэтгэлийн зорилтуудыг боловсруулж, хэрэгжилтэд хяналт тавих;
- Даатгуулагч болон харилцагчидтай шудрага харилцааг эрхэмлэх, даатгагчийн урт хугацааны эрх ашигт нийцсэн үйл ажиллагааг дэлгэрүүлэх зөвлөлийн гишүүд, удирдлага, ажилтнуудын урамшууллын тогтолцоог боловсруулах
- Харилцаа холбоо, мэдээллийн ил тод байдалд хяналт тавих.

3. Бүтэц ба тохиромжтой байдал

ТУЗ нь дараах үүрэг хариуцлагыг хүлээнэ:

1. Даатгалын компанийг мэргэжлийн түвшинд удирдах, хянах шаардлагатай ур чадвар, туршлагыг эзэмшсэн байх;
2. Бие даасан, хараат бус байдлыг эрхэмлэж, даатгагчтай холбоотой асуудалд бодитой, шударга дүгнэлт хийх; бие даасан, ил тол байдлын шалгуурыг тогтоох;
3. Зөвлөлийн үр ашигтай үйл ажиллагаа, хараат бус байдлыг үнэлэх, эдгээрийг сайжруулах боломжийг тодорхойлохын тулд ТУЗ–ын гүйцэтгэлийг жилд дор хаяж нэг удаа үнэлэх;
4. ТУЗ–ын гишүүдийг нэр дэвшүүлэх, сонгох, чөлөөлөх үйл явц нь албан ёсны бөгөөд ил тод, хууль ёс, дүрмийн дагуу авагдах.

4. Тайлагнал

1. ТУЗ–ын гишүүд хувьцаа эзэмшигчид, гишүүн даатгагч нар болон бусад холбоотой этгээдүүдэд тогтмол хугацаанд (жилд дор хаяж нэг удаа) жилийн ерөнхий хурал болон хувьцаа эзэмшигчдийн чуулганаар дамжуулан үйл ажиллагааг тайлагнах үүрэгтэй.

5. Хариуцлага

2. ТУЗ–ын гишүүд хувьцаа эзэмшигчид болон гишүүн даатгагч нарын өмнө тэдгээрийн гүйцэтгэл, даатгагчийн гүйцэтгэл, ерөнхий удирдлага, ерөнхий чиглэлийн талаар хариуцлага хүлээнэ.

2. ТУЗ–ИЙН БҮТЭЦ

1. Хороод

ТУЗ нь компанийн хэмжээ, эрсдэлийн төлөвт тохируулан зөвлөлийг чиг үүргээ бүрэн хэмжээнд хэрэгжүүлэх, үр ашиг, чанарыг нэмэгдүүлж, бие даасан байдал, даатгагчийн засаглал, хяналтыг сайжруулах хороодыг байгуулах шаардлагатай. ТУЗ–ын зүгээс хороодын гүйцэтгэлийг жилд дор хаяж нэг удаа хянах шаардлагатай.

2. Хороодын бүрэлдэхүүн, бүрэн эрх, эрх мэдэл, хариуцлага
ТУЗ нь байгуулагдсан хороодын бүрэн эрх, эрх мэдэл, хариуцлага, тэдгээрийн бүтэц, ажиллах журмыг тодорхой зааж өгөх үүрэгтэй.
3. Хараат бус байдал
Ашиг сонирхлын зөрчил үүсч болзошгүй асуудлыг хэлэлцэх зөвлөлийн хороод бие даасан шийдвэр гаргахын тулд ТУЗ–ын орон тооны бус гишүүдийн олонхийг бүрдүүлэх шаардлагатай.
4. Тайлагнал
Хороод нь тэдгээрийн үйл ажиллагааны талаар ТУЗ–д тогтмол тайлагнаж, хянуулахаар өгсөн асуудалд зөвлөмж өгөх үүрэгтэй.
5. Аудитын хороо
Аудитын хороо нь санхүүгийн тайлан болон холбогдох тодруулгуудыг хянах, дотоод болон хөндлөнгийн аудитын үйл ажиллагааг хянах үүрэгтэй. Аудитын хороо нь бүх гол удирдлагууд, дотоод аудитын дарга, актуарч болон бусад холбогдох этгээдүүдтэй чөлөөтэй харилцах, бүх дата, тайлан, мэдээлэлд саадгүй нэвтрэх эрхтэй байна.
6. Бусад бүтэц
ТУЗ нь даатгагчийн засаглалыг сайжруулах үүднээс бусад боломжит бүтцийг бий болгохыг эрмэлзэх ёстой.

3. ГОЛ УДИРДАХ АЛБАН ТУШААЛТНУУД

1. Гол үүрэг
Байгууллагын гол удирдах албан тушаалтнууд бүрэн дүүрэн мэдээлэлтэй, дүн шинжилгээ хийсний үндсэн дээр даатгагчийн эрх ашгийн үүднээс ажиллах үүрэгтэй. Түүнчлэн, аливаа шийдвэрийг гаргахдаа даатгуулагч болон бусад холбогдох этгээдүүдийн эрх ашгийг харгалзан үзэх ёстой.
2. Хариуцлага
Гол албан тушаалтнууд дараах хариуцлагаг хүлээнэ
 - Эрсдэлийн зохих төлөвийг бий болгон, хяналтын орчинг бүрдүүлэх, мөн бизнесийн өндөр ёс суртахуун, стандартыг түгэн дэлгэрүүлж, дагаж мөрдөн ажиллах;
 - ТУЗ–аас баталсан стратеги, бодлого, шийдвэрүүдийг хэрэгжүүлж, даатгагчийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг үр дүнтэйгээр удирдан явуулах;
 - Эрсдэлийн удирдлага, дотоод хяналтын үр дүнтэй тогтолцоог хэрэгжүүлж, холбогдох хууль тогтоомж, дүрэм журам, стандартыг дагаж мөрдөж ажиллаж байгаа эсэхэд хяналт тавих;
 - Эрсдэлийн удирдлага, дотоод хяналтын цогц үйл ажиллагааны системийг боловсруулан удирдаж, компанийн засаглалын салшгүй хэсэг болох тэдгээрийн үр дүнтэй, бүрэн бүтэн найдвартай байдлыг хангах;
 - Дотоод засаглалын оновчтой практикийг хэрэгжүүлж, үр дүнтэй зохион байгуулалтын бүтцийг бий болгох;
 - Даатгагчийн урт хугацааны ашиг сонирхол болон даатгуулагч, харилцагчдын хувьд шудрага ёсыг эрхэмлэсэн зан байдлыг төлөвшүүлэх урамшууллын системийг бий болгох;

- Ажилд авах бодлого, үйл ажиллагаа, сургалт зохион байгуулах болон залгамж халааг төлөвлөх замаар хүний нөөцийн үр дүнтэй менежментийг дэмжих;
- Байгууллагын хэмжээний, нэгдсэн мэдээллийн болон тайлагналын системийг бий болгож, ТУЗ-аас баталсан зорилго, стратеги, бодлого болон төлөвлөгөөний биелэлтэд хяналт тавих.

3. Тохиромжтой байдал

- Гол удирдлагууд даатгалын компанийг удирдан чиглүүлэхэд шаардлагатай мэргэжлийн туршлага, ур чадварыг эзэмшсэн байх шаардлагатай. Гол удирдах албан тушаалтнуудын мэдлэг, ур чадвартай холбоотой шаардлагууд болон тохиромжтой байдлыг үнэлэх үйл явцыг засаглалын бодлогын баримт бичиг тусгаж болно;
- Гол албан тушаалтнууд нэр хүндтэй байх бөгөөд даатгалын компанийн үйл ажиллагааг найдвартай удирдан зохион байгуулж, стратегийн болон үйл ажиллагааны зорилтод хүрэхэд шаардлагатай манлайлал, санал санаачлага, багаар ажиллах чадварыг эзэмшсэн байх шаардлагатай.

4. Тайлагнал

Гол удирдах албан тушаалтнууд дараах үүргийг хүлээнэ:

- ТУЗ болон түүний хороодод хамааралтай, үнэн зөв мэдээллийг цаг тухайд тогтмол тодорхой, ойлгомжтой байдлаар хүргэж, мэдээллийн ойлгоцтой байдлыг хянан баталгаажуулах;
- Байгууллагын үйл ажиллагаанд нөлөөлөх асуудлын талаар ТУЗ-д тогтмол мэдээллэх ба ТУЗ-ын шийдвэр, зөвшөөрлийг авах;
- ТУЗ-ын гишүүдийн мэдээллийн хэрэгцээ шаардлага эсвэл тэдгээрийн хүсэлтийг шийдвэрлэх ба шаардлагатай тохиолдолд сургалтын хөтөлбөрийн боловсруулах.

5. Хариуцлага

- Гол удирдах албан тушаалтнууд тэдгээрийн ажлын гүйцэтгэл, даатгалын компанийн гүйцэтгэл, менежмент болон чиглэлийн хүрээнд хариуцлага хүлээнэ.

4. ХӨНДЛӨНГИЙН АУДИТОР

1. Үүрэг, хариуцлага

Хөндлөнгийн аудитор нь дараах үүрэг, хариуцлагыг хүлээнэ:

- Даатгалын байгууллагын санхүүгийн тайлангууд компанийн санхүүгийн байдал болон гүйцэтгэлийг үнэн зөвөөр, мөн холбогдох санхүүгийн тайлагналын тогтолцоо, нягтлан бодох бүртгэлийн стандартын дагуу илэрхийлж байгаа эсэхийг ТУЗ, хувьцаа эзэмшигч болон даатгагч нарт мэдээллэх зорилготойгоор жилд дор хаяж нэг удаа аудит хийх үүрэгтэйгээр томилогдоно;
- Хөндлөнгийн аудит нь чанарын өндөр түвшинд хийгдсэн байх;
- Санхүүгийн тайлангаас илүүтэйгээр даатгагчийн дотоод хяналтын тогтолцоонд хяналт тавих;
- Даатгагчийн гэрээний өр төлбөрийн үнэ цэнэ, түүний техникийн заалтуудын зохистой байдлыг шалгах;
- Даатгагчийн эрсдэлийн удирдлага болон дотоод хяналтын тогтолцоонд хяналт шалгалт хийх зэрэг тухайн улсын хөндлөнгийн аудитын шаардлагад заасан бусад бүх үүргийг гүйцэтгэх.

2. Томилгоо
 - Хувьцаа эзэмшигчид эсвэл гишүүн даатгуулагч болон тэдгээрийн төлөөлөгчид, ТУЗ эсвэл аудитын хороо нь хөндлөнгийн аудиторыг томилно;
 - Хөндлөнгийн аудиторыг ажлаас чөлөөлөх, огцруулах асуудлыг зохицуулалтын байгууллагад мэдэгдэж, шаардлагатай тохиолдолд олон нийтэд мэдээлэх.
3. Тохиромжтой байдал
 - Хөндлөнгийн аудитор нь даатгагчийн хөндлөнгийн аудитрын үүрэг хариуцлагыг биелүүлэхэд шаардлагатай мэргэжлийн ур чадвар, туршлага тэр дундаа нягтлан бодох бүртгэл, аудит, актуарын ур чадвар, туршлагатай байх;
 - Хөндлөнгийн аудитор нь аудитын зохих стандарт, ёс зүйн өндөр хэм хэмжээг дагаж мөрдөх, хараат бус нээлттэй хяналтад байх мэргэжлийн холбоонд гишүүнчлэлтэй байх.
4. Хараат бус байдал
 - Хөндлөнгийн аудитор нь ТУЗ, удирдлага, саналын эрхтэй хувьцаа эзэмшигчдээс хараат бус байдлаар үүрэг хариуцлагаа биелүүлэх.
5. Нэвтрэх эрх
 - Хөндлөнгийн аудитор нь үүрэг хариуцлагаа биелүүлэхийн тулд холбогдох бүх хүмүүстэй холбоо тогтоох, шаардлагатай мэдээллийн санд нэвтрэх эрхтэй байна.
6. Тайлагнал
 - Хөндлөнгийн аудитор нь байгууллагатай холбоотой олж авсан мэдээ мэдээллийг ТУЗ болон түүний хороод, шаардлагатай тохиолдолд хувьцаа эзэмшигчдэд тайлагнах үүрэгтэй;
 - Хэрэв хөндлөнгийн аудитор нь үүргээ гүйцэтгэх явцад аливаа ноцтой зөрчил илэрсэн тохиолдолд зохицуулагч байгууллагад мэдэгдэх үүрэгтэй.
7. Хариуцлага
 - Хөндлөнгийн аудитор нь хувьцаа эзэмшигчид болон гишүүн даатгуулагчдын өмнө хариуцлага хүлээх бөгөөд аудит хийх явцдаа мэргэжлийн үүднээс хандах үүргийг даатгалын компанийн өмнө хүлээнэ;
 - Хөндлөнгийн аудиторын бүрэн эрх нь тодорхой хугацаатай байна. Дахин томилохын өмнө хөндлөнгийн аудиторын гүйцэтгэлийг ТУЗ хянана.

Дотоод засаглалын механизмууд

Даатгалын компани нь оновчтой, ухаалаг дотоод шийдвэрийг гаргах мөн үйл ажиллагааны ил тод, үр ашигтай байдлыг дэмжих зохистой хяналтын, урамшууллын болон харилцаа холбооны механизмыг бүрдүүлэх ёстой.

1. Эрсдэлийн удирдлага ба дотоод хяналтын систем

- Даатгагч нь дараах үйл ажиллагаануудыг бүрэн дүүрэн, үр дүнтэй байдлаар гүйцэтгэх хүчтэй, нэгдсэн, цогц эрсдэлийн удирдлага болон дотоод хяналтын системтэй байх шаардлагатай:
 - a) Эрсдэлийн менежментийн тогтолцоо болон стратегийг хэрэгжүүлэх;
 - b) Дотоод хяналтын тогтолцоог хэрэгжүүлэх;
 - c) Нөхөн төлбөр болон урамшууллын бүтцээс үүдэлтэй эрсдэлийг авч үзэх;

d) Байгууллагын эрсдэлийг үр дүнтэй мэдээлэх, тайлагнах.

- Эрсдэлийн удирдлага болон дотоод хяналтын систем нь даатгагчийн ерөнхий засаглалын тогтолцоонд бүрэн нийцсэн байх ёстой

2. Хяналтын чиг үүрэг

- Хяналтын чиг үүрэг нь комплаенс, санхүүгийн тайлагнал, дотоод хяналт, эрсдэлийн удирдлага болон засаглалын талаарх ТУЗ–ын бодлогыг хэрэгжүүлэх, хэрэгжилтийг хангуулах үүрэгтэйгээр байгуулагдана;
- Эдгээр хяналтын чиг үүргүүд нь эрсдэлийн удирдлагын, актуарын, комплаенсын болон дотоод аудитын чиг үүргүүдийг хамрана;
- Хяналтын чиг үүргүүдийн хараат бус байдал, үр нөлөөтэй байдлыг дэмжих;
- Даатгагчийн хяналтын чиг үүрэг нь хяналт тавьж буй бодлого, үйл явцын зохистой байдлыг үнэлэх, илэрсэн дутагдлыг илрүүлэх, хянах, шаардлагатай тохиолдолд өөрчлөлтийг санал болгох ёстой;
- Хяналтын чиг үүрэг нь холбогдох хууль тогтоомж, зохицуулалтын бүх шаардлагуудыг мэдэж, ойлгодог байх ёстой;
- Хяналтын чиг үүргүүдийн бүрэн эрх, үйл ажиллагааны цар хүрээ, эрх мэдэл, хараат бус байдал, мөн тэдгээрийн зохион байгуулалтын бүтэц, тайлагналын бүтэц, чиг үүргүүд хоорондын уялдаа холбоо, хяналтын чиг үүргүүдийн дарга нарыг сонгох журмыг тодорхой зааж, баримтжуулсан байх шаардлагатай;
- Хяналтын чиг үүргүүдийн бүрэн эрх, эрх мэдлийн талаар даатгалын компанийн хэмжээнд мэдээлэх.

3. Эрсдэлийн удирдлага

- Эрсдэлийн удирдлагын чиг үүрэг нь дараах үйл ажиллагаануудыг хараат бус байдлаар хэрэгжүүлэх үүрэгтэйгээр байгуулагдана:
 - a) Эрсдэлийг тодорхойлох, үнэлэх, хянах, удирдах, бууруулах, эсвэл эрсдэлийн удирдлага болон түүнийг бууруулах үйл ажиллагаанд хяналт тавих;
 - b) Даатгалын компанийн эрсдэлийн удирдлагын бодлого, үйл явц, дүрэм журмын боловсруулалт, зохицуулалт, хэрэгжилтийг дэмжих, эсвэл байгууллагын хэмжээнд эрсдэлийн удирдлагын бодлого, үйл явц, дүрэм журмыг дагаж мөрдөхийг шаардлага болгох, зөрчлийг мэдээлэх;
 - c) Эрсдэлийн удирдлагын бодлого, тогтолцоо, стратеги, эрсдэлийн удирдлага болон дотоод хяналтын системийн зохистой байдал, үр нөлөөг үнэлэх, шаардлагатай тохиолдолд сайжруулалт, өөрчлөлтийг санал болгох.

4. Актуарч/актуарын чиг үүрэг

- Даатгалын компаниуд даатгалын эрсдэлийг үнэлэх, гэрээний өр төлбөрийг тооцох, эдгээр үүргийг гүйцэтгэхэд шаардлагатай техникийн хангамжийг тодорхойлох, санал өгөх актуарч эсвэл актуарын чиг үүрэгтэй байх ёстой.

a) Үүрэг хариуцлага

- Актуарч эсвэл актуарын чиг үүрэг нь актуарын үнэлгээг чанарын өндөр түвшинд хийж гүйцэтгэх, техникийн хангамжийг тодорхойлох, санал өгөх;
- Хамтын даатгагч эсвэл хувьцаат даатгалын компанийн хувьд ногдол ашиг шударга, тэгш хуваарилагдаж байгаа эсэхийг тодорхойлох, санал өгөх.

b) Томилгоо

- Актуарчийг ТУЗ томилохгүй бөгөөд зөвхөн томилгоо болон ажлаас чөлөөлсөн тухай мэдээлэл хүлээн авах үүрэгтэй;
- Актуарчийг томилох эсвэл ажлаас чөлөөлснийг зохицуулагч байгууллагад мэдэгдэх ба шаардлагатай тохиолдолд олон нийтэд мэдээлэх ёстой.

c) Тохиромжтой байдал

Актуарч нь шударга байдлыг эрхэмлэж, мэргэжлийн туршлагатай байхаас гадна актуарын мэргэжлийн болон ёс зүйн стандартыг дагаж мөрдөхийг шаардлага болгодог мэргэжлийн холбоонд гишүүнчлэлтэй байх

d) Хараат бус байдал

Бодит, шударга актуарын үнэлгээг хийх чадамжийг алдагдуулж болзошгүй нөлөөллөөс ангид байх

e) Хөндлөнгийн байгууллагад тайлагнах

- Актуарч нь ач холбогдолтой асуудлыг хөндлөнгийн аудитад тайлагнах чадвартай байх ёстой;
- Хэрэв актуарч ажил үүргээ гүйцэтгэх явцад даатгалын компанийн санхүүгийн байдалд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсвэл үзүүлэх магадлалтай аливаа асуудлын талаар мэдэх, эсвэл даатгалын компани нь холбогдох шаардлага, стандартыг дагаж мөрдөхгүй, эсвэл мөрдөхгүй байх магадлалтай байх тохиолдолд ТУЗ болон хөндлөнгийн аудиторт мэдэгдэх бөгөөд тэдгээр нь зохих арга хэмжээг авахгүй байх тохиолдолд зохицуулагч байгууллагад мэдэгдэх.

5. **Комплаенс**

Комплаенсийн чиг үүрэг нь харьяалагдах хууль эрх зүйн болон зохицуулалтын шаардлага, дотоод бодлого болон кодексийг дагаж мөрдөж буй эсэхийг хянах зорилготойгоор байгуулагдана

6. **Дотоод аудит**

- Даатгалын компани нь дотоод хяналтыг хэрэгжүүлж, дагаж мөрдөж байгаа эсэхэд хяналт тавих, хяналтын зохистой, үр дүнтэй байдалд үнэлэлт дүгнэлт хийн, шаардлагатай тохиолдолд сайжруулалт хийхийг санал болгох зорилготойгоор байгуулагдана;
- Дотоод аудитын чиг үүрэг нь эрсдэлийн удирдлага болон комплаенсын бие даасан чиг үүргийг орлох эсвэл эдгээрт нэмэлт байдлаар ажиллах боломжтой. Энэ хүрээнд дотоод аудитын чиг үүрэг нь даатгагчийн засаглал, эрсдэлийн удирдлага, комплаенсийн бодлогын хэрэгжилтэд хяналт тавих, эдгээр бодлогын зохистой болон үр нөлөөтэй байдалд үнэлэлт өгөх, эрсдэлийн удирдлагын системийг хянах, үнэлэх, сайжруулалтыг санал болгох, материаллаг шинж чанартай асуудлын талаар ТУЗ эсвэл холбогдох хороодод мэдэгдэх боломжтой.

Нөхөн олговор

1. Нөхөн олговрын зохицуулалт нь нийт байгууллагын болон урт хугацааны орлогыг нэмэгдүүлэх, бүх төрлийн эрсдэлд тохируулагдсан байх, эрсдэлийн цаг хугацааны цар хүрээг тусгасан байх, богино хугацааны эрсдэлийг бууруулах үүрэгтэй;
2. Эрсдэлийн удирдлагын ба дотоод хяналтын систем нь нөхөн олговрын зохицуулалт, урамшууллын бүтцээс үүдэлтэй аливаа эрсдэлийг авч үзэх ёстой;
3. Хяналтын чиг үүргийн шаардлагатай боловсон хүчнийг бүрдүүлж, даатгалын компанийн хэмжээнд зохих статустай байж, бие даасан дүгнэлт гаргаж байгаа эсэхэд үндэслэн хяналтын чиг үүрэгт хамаарах этгээдүүдэд урамшуулал олгох ёстой.

Удирдлагын бүтэц

Даатгалын компаниуд тодорхой асуудлыг байгууллагын хэмжээнд шийдвэрлэхийн тулд удирдлагын хороо гэх мэт дотоод зохион байгуулалтын бүтцийг бий болгож, мэдээллийн урсгал болон тайлагналыг сайжруулах шаардлагатай. Эдгээр чиг үүргүүд нь зохих шийдвэрийг гаргах зорилгоор хяналтын чиг үүргийн үзэл бодлыг нэгтгэх ёстой

Харилцаа холбоо, тайлагнал

1. Даатгагчид тодорхой асуудлыг байгууллагын хэмжээнд шийдэрлэх болон мэдээллийн урсгал болон тайлагналыг сайжруулах зорилгоор удирдлагын хороод зэрэг дотоод зохион байгуулалалтын бүтцийг бий болгох ёстой. Зөв зохистой шийдвэр гаргахын эдгээр бүтэц нь тулд хяналтын чиг үүргийн үзэл бодлыг нэгтгэх нь зүйтэй;
2. Даатгагчийн удирдлагуудын хооронд болон хяналт хариуцсан ажилтнуудын хооронд үр дүнтэй харилцаа холбоо болон тайлагналыг бий болгох ёстой;
3. Даатгалын компанид шүгэл үлээх механизмыг бий болгох ёстой бөгөөд ингэснээрээ ажилтнууд, удирдах албан тушаалтнууд, тэдгээрийн төлөөлөгчид болон бусад оролцогч талууд аливаа зохисгүй үйл ажиллагаа, үйлдлийн талаар ТУЗ болон холбогдох төрийн байгууллагад мэдэгдэж, даатгалын компанийн эрсдэлийг илрүүлж, бууруулах боломжтой;
4. Үр дүнтэй шүгэл үлээх механизмыг бий болгохын тулд тэдгээр мэдээллийг ил болгогчдын хувийн мэдээллийг нууцлах, эрх ашгийг хамгаалах тогтолцоог бүрдүүлэх шаардлагатай;
5. ТУЗ-ын зүгээс шүгэл үлээх бодлогыг хөгжүүлэх тал дээр хяналт тавих, мөн дээд албан тушаалтнууд асуудлыг шийдвэрлэж байгаа эсэхийг баталгаажуулах шаардлагатай.

Груп, нэгдэл компаниуд

1. Бүтцийн ил тод байдал, мэдлэг
 - Групп эсвэл нэгдэл (цаашид “групп” гэх) компанийн өмчлөл, бүтэц, зохион байгуулалт болон харилцаа холбоо нь группын эзэмшлийн бүх аж ахуйн нэгжүүд, холбоотой хувьцаа эзэмшигчид, түүнчлэн гадны оролцогч талуудад ил тод бөгөөд ТУЗ болон удирдах албан тушаалтнуудад ойлгомжтой байх ёстой.
2. Цогцоор нь харах
 - Группийн толгой компани болон түүний хяналтанд байх байгууллагуудын ТУЗ, гол удирдах албан тушаалтнууд группийн болон түүний доторх гол аж ахуйн нэгжүүдийн ерөнхий эрсдэл,

үйл ажиллагаа болон бизнесийн талаар цогц ойлголттой байх ёстой бөгөөд группийн хэмжээнд комплаенс болон эрсдэлийн удирдлагын соёлыг бий болгох үүрэгтэй;

- Эрсдэлийн удирдлага, дотоод хяналтын систем болон тайлагнах журмыг группийн бүх түвшинд тогтмол хэрэгжүүлэх ёстой;
- Группийн толгой компани болон түүний хяналтанд байх байгууллагуудын ТУЗ, гол удирдах албан тушаалтнууд группийн хэмжээнд халдварлах боломжтой эрсдэлийн талаар ойлголттой байх ёстой бөгөөд ингэснээр эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээг авах боломжтой.

3. Харилцаа холбоо

- Группийн бүтэцтэй холбоотой эрсдэлийг тодорхойлох, бууруулах, мөн группийн зохион байгуулалт, үйл ажиллагаа, эрсдэлийн ил тод байдал, цогц байдлыг бий болгох хүрээнд группийг хамарсан мэдээллийн урсгал байх ёстой

Оролцогч талын эрх ашгийг хамгаалах нь

Даатгалын компанийн засаглалын тогтолцооны хүрээнд ил тод мэдээллийг бий болгох, үр дүнтэй засаглалын болон нөхөн төлбөрийн механизмыг хэрэгжүүлэх замаар оролцогч талуудын (даатгалын гэрээ эзэмшигч, ажилтнууд, зээлдэгчид, зохицуулагч байгууллагууд болон харилцагчид) ашиг сонирхол, эрх ашгийг хамгаалах ёстой.

Хамтын даатгал

1. Оролцоо ба санал өгөх

- Гишүүн даатгуулагчид хамтын даатгагчийн засаглалын асуудалд идэвхтэй оролцох боломж нь нээлттэй байх ёстой;
- Гишүүн даатгуулагчид эсвэл тэдгээрийн төлөөлөгчид ерөнхий хуралд үр дүнтэй оролцох, санал өгөх, мөн байгууллагын дүрэм, хурлыг зохицуулах санал хураалтын журамтай танилцах боломжтой байх ёстой;
- Гишүүн даатгуулагчдын төлөөлөгчдийн сонгуулийн үйл явц шударга, ил тод байх бөгөөд сонгуульд нэр дэвшигчийн тухай мэдээллийг хангалттай өгөх нь чухал;
- Гишүүд гэрээний нөхцлийн дагуу даатгалын гэрээг цуцлах замаар хамтын даатгагчийн ашиг.

2. Үндсэн өөрчлөлтүүд

Даатгалын гэрээ эзэмшигчид эсвэл тэдгээрийн төлөөлөгчид дараах үндсэн өөрчлөлтүүдийн талаар хангалттай мэдээлэлтэй байсны үндсэн дээр шийдвэр гаргадаг байх ёстой. Үүнд: (i) дүрэм, журамд оруулсан өөрчлөлт; (ii) даатгалын гэрээ эзэмшигчдэд материаллаг нөлөө үзүүлэх үнэт цаас эсвэл бонд гаргах; (iii) даатгалын гэрээг хэсэгчлэн болон бүхлээр шилжүүлэх.

3. Илүүдэл орлогын хуваарилалт

ТУЗ, гишүүн гэрээ эзэмшигч эсвэл тэдгээрийн төлөөлөгчид хөнгөлөлт үзүүлэх, шимтгэл ногдуулах, илүүдэл орлогын хуваарилалт хийх талаарх шийдвэрийг гаргах ёстой.

4. Мэдээлэл болон түүний ил тод байдал

Гишүүн даатгуулагчид даатгагчийн талаарх үнэн зөв, найдвартай, бүрэн дүүрэн мэдээллийг цаг тухайд тогтмол авч байх ёстой

Оролцоотой даатгуулагчид

1. Засаглал

- ТУЗ нь оролцоотой даатгуулагчдын эрх ашгийг хүндэтгэж, шийдвэр гаргахдаа тэдгээрийн ашиг сонирхлыг харгалзан үзэх;
- Оролцоотой даатгуулагчид гэрээнд заагдсан аливаа засаглалын эрхээ үр дүнтэй хэрэгжүүлж, эрхээ хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай мэдээллийг авах боломжтой байх.

2. Ногдол ашгийн бодлого

ТУЗ нь оролцоотой даатгуулагчийн орлогын илүүдлийг хуваарилахтай холбоотой зарчмууд болон шийдвэр гаргалтын үйл явцыг тайлбарлах ногдол ашгийн бодлогыг боловсруулах

3. Ил тод байдал

Даатгагч нь байгууллагын санхүүгийн байдал, гүйцэтгэл, цалин урамшуулал, өмчлөлийн бүтэц, засаглал, бизнесийн үйл ажиллагаа, зорилтууд болон стратегийн талаар хувьцаа эзэмшигчид, оролцогч талуудадад хамааралтай мэдээллийг

ТАВ. КОМПАНИЙН ЗАСАГЛАЛЫН ИЛ ТОД БАЙДЛЫГ САЙЖРУУЛАХ НЬ

Дэлхийн улс орнууд хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй компаниудын байгаль орчин, нийгэм, засаглалын индексийг боловсруулах болжээ. Компанийн засаглалын индексийн самбарыг бий болгосноор компаниудын засаглалыг сайжруулах, сайн засаглалтай компаниудын хувьцааны эрэлт нэмэгдэх, зах зээлийн үнэлгээ өсөх ба цаашлаад тухайн компанийн нэр хүнд дээшилж, зах зээлд эзлэх байр суурь нэмэгдэх давуу талтай. Түүнчлэн, гадаад дотоодын хөрөнгө оруулагчид хувьцаагаа сонгохдоо эргэлзээгүй, эрсдэл багатайгаар сайн засаглалтай компаниудын хувьцаанаас сонгох бүрэн боломжтой болох бөгөөд хөрөнгө оруулагчдыг олноор татах, хөрөнгийн зах зээлийн эдийн засагт үзүүлэх нөлөөг сайжруулах сайн талтай байна. Мөн, хамгийн чухал нь компаниуд засаглалын шалгуур үзүүлэлтүүдийг хангаж, засаглалаа сайжруулснаар компаниудын байгаль орчин, нийгэмд үзүүлэх хор хөнөөл багасаж, экологийн тэнцвэрт байдал хангагдах эерэг нөлөөтэй байна.

Улс орнууд ихэвчлэн дараах 3 төрлийн зорилгын хүрээнд компанийн засаглалын болон байгаль орчин, нийгэм, засаглалын индексийг боловсруулдаг. Үүнд:

1. Хууль эрх зүйн болон зохицуулалтын орчинд компанийн засаглалыг тусгаж өгснөөр улс орны нийт компанийн засаглалыг сайжруулах;
2. Компаниудад зах зээл дээр өрсөлдөгчдөөсөө ялгарах боломжийг олгох;
3. Сайн засаглал болон тогтвортой байдалд чиглэсэн хөрөнгө оруулалт нэмэгдэж байгаатай холбогдуулан хөрөнгө оруулалт татах боломжийг нэмэгдүүлэх.

Хүснэгт 11.1. Хөрөнгийн биржийн индексийн нэр /Олон улсын туршлага/

Улс	Хөрөнгийн бирж	Индексийн нэр
Бразил	BM&FBOVESPA	Special Corporate Governance Stock Index (IGC)
БНХАУ	Шанхайн хөрөнгийн бирж (SSE)	Corporate Governance Index
Итали	Италийн хөрөнгийн бирж (Borsa Italiana)	FTSE Italia STAR
Мексик	Мексикийн хөрөнгийн бирж (BMV)	FTSE Italia STAR
Перу	Лимагийн хөрөнгийн бирж (BVL)	Good Corporate Governance Index
Өмнөд Африк	Йоханнесбургийн хөрөнгийн бирж (JSE)	Socially Responsible Investment (SRI) Index
Өмнөд Солонгос	Солонгосын хөрөнгийн бирж (KRX)	Korean Corporate Governance Index
Турк	Истанбулын хөрөнгийн бирж (ISE)	Corporate Governance Index

БНХАУ Улс

2007 онд Хятадын Үнэт цаасны зохицуулах хорооноос хувьцаат компаниудын засаглалыг сайжруулах бодлого явуулж, Шанхайн хөрөнгийн биржээс тус бодлогын хүрээнд SSECG самбар (Shanghai Stock Exchange Corporate Governance Board) нээж, SSECG Index буюу Шанхайн хөрөнгийн биржийн

компанийн засаглалын индексийг гаргасан байна. Хятадын хувьцаат компаниудын дунд ажиглагддаг томоохон хувьцаа эзэмшигчдийн ашиг сонирхлын зөрчилтэй хэлцэл, шийдвэрүүдийг гаргах зэрэг асуудлыг багасгах үүднээс тус индексийг боловсруулжээ. Жишээлбэл SSECG самбарт орох хүсэлт гаргаж өгөхөд асуудаг 20 асуултын 7 нь л гэхэд өмчлөгчийн асуудлыг хөндсөн байдаг.

Бразил Улс

Тус улсын хувьд компанийн засаглал болон хөрөнгө оруулагчдын эрх ашгийг хамгаалах нь тулгамдсан асуудал байсаар ирсэн ба энэ асуудлыг хууль эрх зүй, зохицуулалтын орчинд өөрчлөлт хийснээр төдийлөн шийдэж чадаагүй байна. 2000 оны сүүлээр Бразилын хөрөнгийн бирж BOVESPA–аас Компанийн засаглалын Novo Mercado болон Түвшин 1, Түвшин 2 гэсэн жагсаалтыг гаргасан байна. Эдгээр жагсаалтад орох шалгуур нь Бразилын хууль, дүрэм журам зохицуулалтад зааснаас илүү өндөр шаардлага тавигддаг. Тухайлбал Novo Mercado–гийн хувьд хамгийн өндөр шалгууртай ба бүх хувьцаа нь саналын эрхтэй энгийн хувьцаа байхаар нэмэлтээр заасан байна. Жижиг хөрөнгө оруулагчдын эрх ашгийг хамгаалах үүднээс Novo Mercado болон Түвшин 2 дахь компаниудын хувьд жижиг хувьцаа эзэмшигч нь том хувьцаа эзэмшигчидтэйгээ ижил нөхцөлөөр гэрээ хэлэлцээр хийх (tag–along) заалтыг шалгууртаа оруулсан.

Мексик улс

2005 онд Мексикийн Үнэт цаасны тухай хуулиар компанийн ТУЗ–ийн гишүүдийн дор хаяж 25 хувь нь хараат бус байна гэсэн заалтыг оруулсан байна. Гэсэн хэдий ч тус заалтын хэрэгжилт бодит байдал дээр төдийлөн үр дүнгээ үзүүлээгүй. 2011 онд Мексикийн хөрөнгийн биржээс (Bolsa de Valores Mexico BMV) компанийн засаглалыг сайжруулах зорилгоор IPC Sustentable индексийг гаргасан байна. Жил ирэх тусам уг индексийн шалгуурыг улам өндөрсгөж байна. Жишээлбэл Мексикийн Үнэт цаасны тухай хуульд хэрвээ хувьцаа эзэмшигч хувьцаат компанийн борлуулалт, нийлүүлэлтийн 10–аас дээш хувийг төлөөлж байгаа бол түүнийг ТУЗ–ийн хараат бус гишүүнээр сонгох боломжгүй гэж заасан байдаг бол IPC Sustentable индексийг тооцоход тус үзүүлэлтийг 5 хувь хүртэл бууруулсан байна.

Перу улс

2002 онд баталсан Компанийн засаглалын кодексийн хэрэгжилт хангалтгүй байсан учир Лимагийн хөрөнгийн бирж (Bolsa de Valores Lima)–ээс Сайн компанийн засаглалын индекс буюу Good CG Index–ийг 2008 онд гаргасан байна. Ингэснээр компаниудыг засаглалын кодексийн зарчмуудад хэр нийцтэй байгаагаа өөрсдөө үнэлэхэд уриалсан байна. Лимагийн хөрөнгийн биржээс жил бүр Компанийн засаглалын хамгийн сайн үзүүлэлттэй байгууллагыг шагнадаг болжээ.

Турк улс

Турк улсын хувьд Хөрөнгийн зах зээлийн зөвлөл буюу СМВ–ээс гаргасан Туркийн компанийн засаглалын зарчмуудын хэрэгжилтийг сайжруулахын тулд Истанбулын хөрөнгийн бирж дээр Компанийн засаглалын индексийг гаргасан байна. Компанийн засаглалын индексийг гаргах өөр нэгэн шалтгаан нь “засаглал сайтай” гэж бусад компаниудаас ялгарах боломжийг компаниудад бүрдүүлж өгөх явдал юм. Ингэснээр тус индекст багтсан байгууллагуудын хувьд хөрөнгийн эх үүсвэрийг тэр дундаа гадаадын хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх боломжийг олгож байдаг.

Итали улс

2001 онд жижиг, дунд үйлдвэр (ЖДҮ)–үүдэд зориулсан STAR бүлгийг байгуулсан. STAR–д багтсан компаниудын хувьд засаглал болон ил тод байдлыг бий болгож өгсөн нь хөрвөх чадварыг нэмэгдүүлээд зогсохгүй тэдгээрийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлсэн байна. STAR–ийн компаниудын дундаж хөрөнгийн эргэлтийн хурд нь 2001–2010 оны хооронд 83 хувьтай байсан бол бусад ЖДҮ–ийн хувьд уг үзүүлэлт 66 байв. Мөн STAR–ийн компаниудын хувьд 2001 онд гадаадын хөрөнгө оруулагчид нийт хөрөнгө оруулалтын 54 хувийг бүрдүүлдэг байсан бол 2011 он гэхэд тус үзүүлэлт 88 хувь болж өссөн байна.

Өмнөд Африк улс

Йоханнесбургийн хөрөнгийн бирж (Johannesburg Stock Exchange)–ээс Нийгмийн хариуцлагатай хөрөнгө оруулалтын индекс (Socially Responsible Investment, (SRI) Index)–ийг 2004 онд гаргасан байна. Энэхүү индексийн гол зорилго нь Өмнөд Африкийн компаниудад өөрсдийн засаглал болон тогтвортой байдлыг хэмжих боломжийг бүрдүүлэх юм. Байгаль орчин, нийгэм болон засаглалын сайн туршлагаудыг нэвтрүүлсэн компаниудад хөрөнгө оруулалт хийх нь ихсэж байгаатай холбогдуулан сүүлийн үед SRI индексийг актив удирдлага болон хөрөнгө оруулалтын шийдвэр гаргахад ихээр ашигладаг болсон байна.

Бразил улсын жишээ ч энэ зорилтод нийцэх боломжтой. Тус улс 2004 оноос хойш шинээр хувьцаа гаргаж буй компаниудын 94 хувь нь дээр дурдсан 3 жагсаалтад багтсаны 74 хувь нь Novo Mercado, 14 хувь нь Түвшин 2, 6 хувь нь Түвшин 1–д орсон компаниуд бүрдүүлж байна (IFC, 2013).

ЗУРГАА. ДҮГНЭЛТ

Компаниудын засаглалыг сайжруулах нь зах зээлийн тогтвортой байдлыг бий болгох, иргэд олон нийтийн зах зээлд итгэх итгэлийг нэмэгдүүлэх, хөрөнгийн зах зээлийн хувьд хөрөнгө оруулагчдын эрх ашгийг хамгаалах өндөр ач холбогдолтой. Иймд компанийн засаглалыг сайжруулах, зохицуулах арга хэмжээнүүдийг тогтмол авах нь чухал.

Зохицуулагч байгууллагын зүгээс компанийн засаглалыг зохицуулах таван аргачлал байх бөгөөд тэдгээр нь зайны хяналт шалгалт, газар дээрх хяналт шалгалт, эрсдэлд суурилсан хяналт шалгалт, сэдэвчилсэн үнэлгээ, тусгай зөвшөөрөл олгох замаар зохицуулах зэрэг байна. Эдгээр аргачлалуудыг хэрэгжүүлэхэд нөөц бололцоог нэмэгдүүлэх шаардлагатай бөгөөд Санхүүгийн зохицуулах хороо нь эдгээр аргачлалуудыг ашиглах замаар зохицуулалттай этгээдүүдийн засаглалыг зохицуулах боломжтой.

Засаглалыг сайжруулах бас нэгэн арга нь тухайн салбарын байгууллагуудад зориулсан засаглалын кодекс, стандартыг боловсруулах явдал юм. Монгол улсад Монголын хөрөнгийн биржийн “А” самбарт бүртгэлтэй хувьцаат компаниудад зориулсан “Компанийн засаглалын кодекс”-ийг Санхүүгийн зохицуулах хорооноос боловсруулж батлуулсан байдаг. Энэхүү засаглалын кодексийг олон улсын байгууллагаас гаргасан удирдамжийн дагуу бусад зохицуулалттай салбар болох хадгаламж зээлийн хоршоо болон даатгалын салбарын компаниудад зориулан боловсруулах боломжтой. Олон улсад засаглалын кодексийг дагаж мөрдөх эсвэл тайлбарлах зарчмыг түгээмэл хэрэгжүүлдэг бөгөөд Монгол улсад энэхүү зарчмыг хэрэгжүүлснээр засаглалын асуудлуудыг нарийвчлан тодорхойлох, алдаа дутагдлыг засаж залруулах боломжтой.

Компанийн засаглалыг сайжруулах, ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх бас нэгэн арга нь компанийн засаглалын индексийг боловсруулж хөрөнгийн бирж дээр нээлттэй зарлах явдал юм. Монгол улсын хувьд Монголын хөрөнгийн бирж болон Монголын үнэт цаасны бирж дээр арилжаалагдаж буй нийт хувьцаат компанийн засаглалын индексийг тооцсноор, хувьцаат компаниудын төлөөлөн удирдах зөвлөлийг үүрэг хариуцлагын тогтолцоо болон удирдлагын зүй зохистой бүтцийг бий болох, хөрөнгө оруулагчдын эрх ашгийг хамгаалах, гадаад дотоод хөрөнгө оруулагчдыг татах, мэдээллийн нээлттэй ил тод байдлыг бий болгох мөн байгаль орчин нийгэмд ээлтэй үйл ажиллагаа явуулах компаниудыг нэмэгдүүлэх зэрэг олон давуу талтай.

ДОЛОО. ЭХ СУРВАЛЖ

1. Toronto Centre. (2016). Improving Corporate Governance in Regulated Firms. Retrieved from <https://res.torontocentre.org/guidedocs/>
2. World Council of Credit Unions. (2005). Credit Union Corporate Governance. Retrieved from <https://www.woccu.org/documents/CUGovernance>
3. International Finance Corporation. (2013). Raising the Bar on Corporate Governance: A Study of Eight Stock Exchange Indices. Retrieved from https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/15731a82-572f-4301-9b63-e7b2889498d1/Raising_the_bar_on_CG.pdf?MOD=AJPERES&CVID=jZp9q5C
4. OECD. (2004). Improving Corporate Governance Standards: the Work of thr OECD and the Principles. Retrieved from <https://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceprinciples/33655111.pdf>
5. OECD. (2017). OECD Guidelines on Insurer Governance. Retrieved from <https://www.oecd.org/finance/insurance/48071279.pdf>